

ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ

ИЗДАНИЕ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ, НАУКА И КУЛТУРА

БРОЙ 8 – 9 (443 – 444), година XXXII

25 ноември 2014 година

Реалният свят да влезе в аудиторията

На стр. 4

**2014-а – Световна година
на кристалографията**

На стр. 12

**Нови членове на клуба
„40 години преподаване в ПУ“**

На стр. 10

В науката е нужен нов ренесанс

На стр. 8

Официално бяха открити след обновяването им УИЦ и университетската информационна мрежа

На 24 ноември 2014 г. се състоя официалното откриване на обновените Университетски информационен център и университетска информационна мрежа. Обновяването бе осъществено със средства на висшето училище и с финансовата подкрепа на Европейския социален фонд чрез два проекта: „Пловдивски електронен университет (ПеУ): национален еталон за провеждане на качествено е-обучение в системата на висшето образование“ и „Стандартизиране и интегри-

ране на разнотипни информационни и управленски университетски системи (СИРИУС)“. Ръководител на първия проект е заместник-ректорът проф. д.м.н. Георги Тотков, а на втория – ректорът проф. д-р Запрян Козлуджов.

В качеството си на домакин директорът г-жа Грозданка Певичарова поздрави гостите и отбеляза духа на приемственост в УИЦ и едновременно с това усещането за нов полъх с идването в него на много млади хора.

Проф. Козлуджов заяви: „За мен е много важно, че успяхме да изградим един съвременен информационен център, защото тук е първият досег на кандидат-студентите с ПУ. Не може в 21. век университетът да е със стара инфраструктура, а още по-малко със стара информационна инфраструктура. Правим всичко възможно за развитие в тази посока. След броени дни ще бъде открит и Технологичният център, който ще включва лаборатории, оборудвани със средства от структурните фондове.

С построяването на университетския кампус ПУ ще се превърне в един наистина модерен университет.“

Проф. Тотков допълни, че ще бъде създадена и софтуерна лаборатория, която да е връзката между УИЦ и преподавателите в това направление. През следващите години тя трябва да играе ролята на локомотив за развитието на информационната инфраструктура, като важен момент в този процес ще бъде включването на студенти и докторанти.

Изложба „Археологическо лято 2014“

Организираната от катедра „История и археология“ на Философско-историческия факултет изложба „Археологическо лято 2014“ бе открита на 10 ноември в Заседателната зала на Ректората. Експозицията бе посветена на две кръгли годишнини – 10 години от основаването на ФИФ и 20 години от стартирането на историческото образование в Пловдивския университет и създаването на катедра „История и археология“.

Първоначално обучение по историческите дисциплини в ПУ започва още през 1994 г. в рамките на специалността „Български език и история“ към Филологическия факултет. Началото на самостоятелно обучение по специалността „История“ е поставено през 2002 г., а през 2008 г. стартира и самостоятелно обучение по специалността „Археология“. В последните 20 години преподавателите от всички исторически направления, освен че пробуждат любов към хуманитаристиката, се утвърдиха и като активни изследователи и автори на множество монографии, студии и статии в българския и чуждия периодичен печат.

Настоящата изложба продължава над петнадесетгодишната традиция за ежегодно представяне на резултатите от археологическите проучвания и летните студентски практики в катедрата. Тя илюстрира в материално изражение част от постиженията на археологическите експедиции, които са по учебен план, ръководени от членове на катедрата – доц. д-р Иван Джамбов,

гл. ас. д-р Стоян Попов и ас. д-р Божидар Драганов. Тези проучвания се провеждат вече почти петнадесет години в околностите на селата Искра и Драгойново, Първомайско. Експедициите се осъществяват с финансовата и логистичната подкрепа на

Откриване на изложбата „Археологическо лято“

Община Първомай в лице на кмета Ангел Папазов, Фондация „Св. Паисий“ и Философско-историческия факултет на ПУ.

Изложбата беше открита от ректора проф. д-р Запрян Козлуджов, който подчерта

значението на археологическото лято не само за студентите от специалността „Археология“, но и от всички останали специалности с история и за бъдещата им реализация като специалисти.

Деканът на ФИФ доц. д-р Красимира Кръстанова отбеляза ролята на преподавателския екип начело с доц. Джамбов за провеждането на тези ежегодни проучвания, както и вписването им в концепцията на факултета да се преподава не само теория, а обучението

Находки от проучванията край с. Драгойново

обектите Църквище – при с. Искра, и Хасара – при с. Драгойново. Беше оформен и своеобразен кът с научни издания на преподаватели от катедрата.

В местността Църквище при с. Искра се проучват християнски храм и некропол около него, съществували в периода от втора половина на X до първа половина на XIII век. Тази църква е част от средновековен град, чието име предстои да бъде уточнено.

Археологическият обект Хасара при с. Драгойново представлява късноантична крепост и средновековен манастир. Крепостта е функционирала в периода III – началото на VII век. Тогава има данни за разрушение и опожаряване, вероятно по време на някоя от славяно-аварските военни кампании. След прекъсване от три столетия тук през X век е построен манастир, за което говори изграждането на триконхалната църква с прилежащите ѝ пристройки от север – агломерация от сгради с уникален за времето си характер. Нейното съществуване е било сравнително кратко. Източно от нея е издигнат друг храм, който е просъществувал до XII век. След разрушаването му на същото място възниква голям некропол, от който са разкрити над 80 гроба. По-късно – в края на XIII – началото на XIV век в очертанията на тази църква е построена трета, с много по-скромни размери, но също така богато украсена със стенописи.

„Пловдивски университет“

КОНКУРС ЗА ЕСЕ

Факултетският студентски съвет към Филологическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“

ОРГАНИЗИРА

конкурс за есе на тема

„ЩО Е ОБРАЗОВАНИЕТО И НЕУЖНО ЛИ НИ Е ТО?“.

В него може да участва всеки студент със студентски права, обучаващ се в бакалавърска или магистърска програма във Филологическия факултет. Есетата се предават в електронен вариант (Word (.doc) формат). Освен текста на есето участниците в конкурса трябва да напишат трите си имена, специалност, курс, факултетен номер и телефон за връзка. Няма ограничение в обема на работата, а готовият документ се изпраща на адрес: titeryakova@gmail.com.

Краен срок за подаване: 20.12.2014 г.

Награди:

1. място – 150 лв.; 2. място – 100 лв.; 3. място – 50 лв.

Учени от пет държави се включиха в юбилейната конференция на Факултета по икономически и социални науки

Преподавателите от Факултета по икономически и социални науки на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ отбелязаха 20-годишнината от неговото създаване с мащабна научно-практическа конференция на тема „Времена на несигурност и рискове: възможности и перспективи за развитие“. В нея се включиха представители на пет държави – Великобритания, Италия, Румъния, Израел и България. По традиция факултетът отбелязва годишнините си с подобни научни форуми. Настоящият е най-големият, организиран от нас до момента, но поводът изисква подобна мащабност – каза при откриването, състояло се на 7 ноември 2014 г. в 6. аудитория, деканът проф. д-р Иван Иванов. Факултетът по икономически и социални науки стартира през есента на 1994 г. само с една специалност и с около 200 студенти, припомни проф. Иванов. За 20 години броят на възпитаниците на ФИСН се е увеличил близо 20 пъти и днес в него се обучават общо 4000 бакалаври и магистри – най-голям общ брой студенти и най-много магистри спрямо останалите факултети на Пловдивския университет.

Факултетът по икономически и социални науки е една ярка академична структура в Пловдивския университет. За 20 години той се разви и укрепна в престижен образователен и практически център от регионално и национално значение. Учебните програми в него непрекъснато се осъвременяват и се адаптират към новите процеси в икономиката. С тези думи заместник-ректорът на ПУ „Паисий Хилендарски“ доц. д-р Мария Стоянова се обърна към присъстващите на откриването на конференцията. Според нея включените в програмата теми ще имат принос за икономическия напредък. Прави

впечатление, че младите хора също са съпричастни – 1/6 от научните изследвания са на студенти и докторанти от български университети и институти към БАН, коментира доц. Стоянова.

Темата на форума – „Времена на несигурност и рискове: възможности и перспективи за развитие“, и резултатите, които ще се обсъждат тук, ще повлияят на бъдещето на България, каза официалният гост на конференцията, посланикът на Израел у нас Н. Пр. Шаул Камиса Раз. Живеем в изключително променлива

Откриването на конференцията. От ляво надясно: Н. Пр. Шаул Камиса Раз, зам.-деканът на ФИСН доц. Николай Тенев, деканът проф. Иван Иванов и зам.-ректорът на ПУ доц. Мария Стоянова

Работен момент от кръглата маса на тема „Европа и Евразия: рискове, несигурност, перспективи“

реалност – това важи за целия свят, не само за Близкия изток или за Европа. Преживяваме кризисни ситуации от различно естество – природни бедствия, събития, причинени от човешката дейност, от религиозни или модерни явления. Затова всяка държава трябва да развива научноизследователска дейност. Тя влияе върху всички сфери, каза още Н. Пр. Шаул Камиса Раз.

След официалното откриване присъстващите в 6. аудитория гости и участници изслушаха с голямо внимание пленарния доклад на акад. Иван Попчев на тема „Реалният свят да влезе в аудиторията“ (публикуваме го отделно), който предизвика и дискусия.

Работната програма на

конференцията бе разделена в два дни и на 6 панела: „Европейски измерения на икономиката на знанието“, „Управление на публичните финанси“, „Политики в публичната сфера“, „Управление в условия на несигурност“, „Маркетинг“ и „Съвременни предизвикателства пред демокрацията и световния ред“. На форума присъстваха представители на университетите в Портсмут – Великобритания, Флоренция – Италия, и „Александру Йоан Куза“ – Румъния. Българските участници бяха от 15 висши училища от цялата страна и от два института към БАН – Института за икономически изследвания и Института за

изследване на обществата и знанието.

Впечатляващ бе броят на докладите и научните изследвания – общо 126 текста, посветени на икономиката, управлението и политиката, а 28 от презентациите се проведоха посредством виртуална връзка.

Кризата в Украйна и замразените и действащите конфликти в Черноморския регион бяха анализирани по време на специална кръгла маса на тема „Европа и Евразия: рискове, несигурност, перспективи“ с модератор доц. Румен Кънчев.

Участниците в кръглата маса разгледаха влиянието на тези конфликти както на регионално ниво, така и в глобален аспект – тъй като тук се преплитат геостратегическите интереси на Русия, Европейския съюз, САЩ, Китай и др. Представени бяха много интересни данни и факти, придружени и с компетентен коментар. От изхода на кризата в Украйна зависи не само как ще се развиват в бъдеще отношенията на Русия със Запада, но и мястото и ролята на днешните суперсили, особено на фона на поставената от правителството на Китай цел до 2050 г. страната да се превърне в световен политически и икономически лидер.

„Пловдивски университет“

Анализ

Реалният свят да

Акад. Иван ПОПЧЕВ

УВОД. ЧАСТ ОТ РЕАЛНИЯ СВЯТ

Когато времената са добри, всички са като Пепеляшка на бала. Тя знае, че в полунощ всичко ще се превърне в тикви и мишки, но за момента е толкова забавно – танците са страхотни, момчетата изглеждат чудесно и питуетата идват точно навреме, а по стените няма часовници. Това се случва с капитализма. Забавляваме се, докато балонът се надува, и си мислим, че ще се измъкнем пет минути преди полунощ. Само че на стената няма часовник.

Уорън Бъфет

Към тази образна и достъпна фигура на капитализма може като кратко отклонение да се отбележи, че Уорън Бъфет е най-успешният инвеститор на нашето време. От офиса си в Омаха, Небраска, без дори да ползва компютър, той е с инвеститорски победи, които далеч надхвърлят резултатите на колегите му от Уолстрийт или където и да било другаде. Инвестиционните решения на Бъфет увеличават стойността си с 29 процента годишно, което води до създаването на инвестиционната компания „Бъркшър Хатауей“, която е осмата по големина в света и се оценява на 44 милиарда долара. Тази компания има три фирми за мрежов маркетинг и според него това е най-добрата инвестиция, която е правил някога. Бъфет се нарича Мъдрецът от Омаха и за 2011 г. и 2012 г. е третият най-богат човек.

Самият Уорън Бъфет пише: „Богатството ми се дължи на комбинацията от факта, че живея в Америка, някои щастливи гени и слозната лихва“.

Реалният свят, определен като Пепеляшка, има още много имена. Един кратък списък включва такава поредица като: дигитално общество, финансов капитализъм, постиндустриално общество, информационен капитализъм, мрежово общество, кризисно общество, общество на прекариата (несигурен пролетариат), рисков общество, общество, в което мъртвите идеи още бродят сред нас, общество на неравенството, общество на възхода на капитализма на бедствията, общество на знанието и т.н. В социалните мрежи се дискутират и нови характеристики на съвременното общество, като икономика на споделянето (sharing economy), икономика на съвместната употреба (collaborative consumption), икономика на равнопоставени (peer-to-peer, P2P), икономика на on-line доверие и лична on-line репутация.

В една моя публикация от 2010 година – „Турбулентност, решения и афоризми“, съвременният свят се определя като свят на турбулентността. В тази публикация целта бе подчинена на изискването за нови модели и системи за вземане на решения, за нова парадигма на управлението. Тъкмо това изискване е в основата на желанието ми сега да се напишат тези редове като непретенциозно изложение за индуктиране на противоречиви мнения.

Всъщност доминиращото предизвикателство за тези редове е преди всичко международният апел на студентите, който започва с твърдението: **It is not only the world economy that is crisis. The teaching of economics is in crisis too, and this crisis has consequences for beyond the university walls.**

Това предизвикателство има резонанс към анализа на икономическите теории – и стари, и нови хетеродоксични (отклоняващи се от общоприетото). Това – от една страна, а от друга – за да се търсят решения в необятния реален свят, вниманието на много учени се концентрира върху цената на неравенството и как днешното разделено общество застрашава бъдещето ни. Липсват съдържателни и възможно приложими отговори. Веригата е само: анализ – констатация – традиционни пожелания. Почти като постулат е твърдението: **В днешния реален свят да заложис на сигурното – това е съпоструващ риск.**

Търсенето на нови реални решения, на нова парадигма на управлението трябва да е в дневния ред на изследователи, анализатори, мениджъри, законодатели, а също не и на търсещи студенти и докторанти с нетрадиционно мислене. Нещо повече. Моята надежда е новите решения за реалния свят да бъдат генерирани предимно от млади хора.

Акад. Иван Попчев

1. ПЛУРАЛИЗЪМ В ИКОНОМИКСА

Над 65 асоциации на студенти по икономика от повече от 30 държави вярват, че е време да се преразгледа преподаването на икономическата теория. Тази вяра формира международен апел на студентите за плурализъм в икономикса (an international student call for pluralism in economics).

В призива на студентите се казва:

- Време е да се преразгледа преподаването на икономикс и ние сме неудовлетворени от дра-

матичното свиване на учебните програми.

- Отсъствието на интелектуално разнообразие не само задържа образованието и изследванията – то ограничава нашата способност да се борим с многообразните предизвикателства на XXI век – от финансовата стабилност до хранителната сигурност и изменението на климата. Реалният свят трябва да се върне в учебната зала.

- Единни, без отчитане на границите между държавите, ние апелираме за смяна на курса, без да твърдим, че има перфектен отговор, но без съмнение студентите ще спечелят от излагане на различни перспективи и идеи. Плурализъмът не само ще помогне да се обогатят преподаването и изследванията, а и ще се даде нов живот на дисциплината. Нещо повече – плурализъмът носи надеждата да върне обратно икономиката в служба на обществото.

- Три форми на плурализъм трябва да бъдат в същността на учебните програми: **теоретична, методологична и интердисциплинарна.**

- Теоретичният плурализъм подчертава надеждата за разширяване на научните школи, представяни в учебните програми. Ние не възразяваме срещу конкретни икономически традиции, ние не избираме страна, а сме за насърчаване на изобилен интелектуален дебат и изучаване на критични контрастни идеи. Икономиксът често се представя като единна съвкупност от знания, разбира се, доминиращата традиция има вътрешни вариации.

- Пълното и изчерпателно обучение по икономикс трябва да стимулира балансираното излагане на различни теоретични перспективи: от обикновените научни школи на неокласически базирани подходи до в голяма степен изключените класически, посткейнсиански, институционални, екологически, феминистки, марксистки и др. традиции.

- Много важно е сърцевината на учебните програми да включва курсове, които осигуряват контекстно и благоприятно рефлексивно мислене в икономикса и нейните методи, като се включва философията на икономикса и теорията на знанието. Теориите не могат да бъдат независимо разбрани извън историческия контекст, в който те са били формулирани, на студентите трябва систематично да се излага историята на икономическата мисъл и класическата литература по икономикс, а също така и по икономическа история. Сега такива курсове или не съществуват, или са маргинализирани в края на икономическите програми.

- Методологичният плурализъм набляга на необходимостта от разширяване на инструментариума, използван от икономиката за търсене на отговори на икономическите въпроси.

Ясно е, че математиката и статистиката са критично важни за нашите дисциплини. Но често студентите се обучават да овладяват количествените методи, без дори да дискутират защо те трябва да бъдат използвани. Избраните предположения и приложимостта на резултатите също са значими аспекти на икономиката, които не могат да бъдат разбрани с използване изключително количествени методи: солидното икономическо изследване изисква тези количествени методи да се допълнят с методи, използвани от други социални науки. Например разбирането на институциите и културата може да бъде съществено подобро, ако на качествения анализ се отдели повече внимание в икономическите програми. Икономическото образование трябва да включва интердисциплинарни под-

Влезе в аудиторията

ходи и да позволява на студентите да се ангажират с други социални и хуманитарни науки.

- Икономиксът е социална наука: комплексните икономически явления рядко могат да бъдат разбрани, ако се представят във вакуум, отдалечени от техния социологически, политически и исторически контекст.

- Промяната ще бъде трудна – винаги е така. Но това вече става. Същност ние, студенти от цял свят, започнахме промяната стъпка по стъпка – организирахме работни групи, семинари, конференции, анализирахме текущите програми и съставихме алтернативни програми, по които започнахме да се обучаваме сами.

- Промяната трябва да дойде от много места. Сега ние ви каним – студенти, икономисти и неикономисти, да се присъедините към нас и да създадем критична маса, необходима за промяната.

- Плурализъмът в обучението по икономикс е важно за здравословен публичен дебат. Това е същността на демокрацията.

Ето накратко същността на международния апел на студентите за плурализъм в икономикса. Тази същност не се нуждае от коментар, а поставя много въпроси пред образованието.

Образованието е извън рамките на това изложение, но с оглед на дискусиите следващите седем реплики биха били полезни и за нашата система на висше образование, от което едва ли не по дефиниция няма доволен.

Първа реплика: Администраторите са поели контрола над училищата и университетите, като налагат един „бизнес модел“, който се приравнява с пазарните отношения. И въпреки че стандартите са паднали неимоверно, лидерът в тази глобална „индустрия“ е САЩ. Идеята е да се борави с различни стоки, наречени „дипломи“ и „завършили студенти“. Университетите се стремят да се конкурират не по показатели за по-добър начин на преподаване, а чрез предлагане на „луксозни оферти“, включващи хубави общежития, разкошни спортни и танцовални бази, изграждане на академични „звезди“ в различни области извън образователната система.

Втора реплика: Международните финансови институции, като Световната банка, настояват за премахване на „неподходящите учебни програми“, които не засягат икономически въпроси... икономика трябва да се изучава още в началното училище“.

Трета реплика: „В Далас на децата във втори клас се изплащат по 2 щатски долара за всяка прочетена книга... във Вашингтон, окръг Колумбия, на децата в средните класове се заплащат суми за добро поведение и присъствие в час“.

Четвърта реплика: „...две най-красноречиви статистики... на Института за икономическа политика:

- По-малко вероятно е бедните деца с академични успехи да завършат колеж, отколкото по-богатите деца, които са се представяли по-зле в училище.

- Ако все пак завършат колеж, децата на бедните се справят по-зле от децата на богатите с нисък академичен успех.“

Пета реплика: „Но средният американец получава едно средно ниво на образование, а по математика, която е ключът към успеха в много области на съвременния живот, образованието е под средното ниво. Това е точно обратното на Китай, Корея, Финландия, ... , където учениците се представят значително над средното ниво на всички изпити (четене и математика)“.

Шеста реплика: PISA на организацията за икономическо сътрудничество и развитие класира българските 15-годишни на 47-о място по математика от общо 65, а Швейцария – на 9-о, Финландия – на 12-о, Австрия – 18-о, Великобритания – 26-о.

Седма реплика: „Шокиран бях до каква степен университетът изобщо не те подготвя за истинския свят – не можах да повярвам, че следва модела на началното училище и гимназията: програмира те какво да мислиш, вместо да те учи как да мислиш.“

Висшето образование продължава да свързва ученето с наизустяване на факти, което за мен е най-маловажният елемент. Ключовите атрибути на обучението в новата икономика ще бъдат: любопитство, дисциплина, проницателност, противоположно мислене“.

Когато студентите поставят въпроса за отсъствие на интелектуално разнообразие и невъзможност да се борят с предизвикателствата – от финансовата стабилност до хранителната сигурност и измененията на климата, трябва да се започне с идеите от последните тридесет години, които вече се определят като мъртви.

2. МЪРТВИТЕ ИДЕИ

Постулат на Фъргюсън: Криза е, когато не можеш да си кажеш: „Да забравим това“.

За мъртвите идеи, а според някои – и зомбирани идеи, започна твърде активно да се пише след кризата от 2008 г. Немалко изследователи, като отбелязват добре познатата теория на Адам Смит, намират, че отклоненията от тази теория не могат да бъдат формулирани само чрез нейното минимално модифициране. Нещо повече. Някои идеи, макар и доказано погрешни и опасни, са трудни за убиване. Характерно е следното твърдение на Джон Мейнард Кейнс в неговия класически труд от 1936 г. „Обща теория на заетостта, лихвата и парите“:

„Идеите на икономистите и политическите философи, били те правилни, или погрешни, са много по-голяма сила, отколкото по принцип се смята. В действителност светът се управлява от нещо съвсем друго. Практичните мъже, които смятат, че не се поддават на каквото и да е интелектуално влияние, обикновено робуват на някой покоен икономист.“

Ето една кратка систематизация на зомбираните и зомбиращи пет идеи, които докараха глобалната финансова система до ръба на пропастта:

- голямото спокойствие: идеята, че периодът, започнал през 1985 г., се характеризира с безпрецедентна макроикономическа стабилност;

- хипотезата за ефективните пазари: идеята, че цените, генерирани от финансовите пазари, представляват възможно най-добрата оценка на стойността на всяка инвестиция;

- динамичното стохастично общо равновесие: идеята, че макроикономическият анализ не бива да се занимава със съвкупни показатели като търговския баланс или нивата на дълга, а да се базира най-вече на икономическите модели на индивидуалното поведение;

- теорията на процеждането: идеята, че политиката, облагодетелствайки заможните, в крайна сметка ще помогне и на всички останали членове на обществото;

- приватизацията: идеята, че всяка функция, поета сега от държавата, ще бъде изпълнявана по-добре от частни фирми.

При разкриване на смисъла на зомби идеите на зомби икономикса се приема, че се използва определението на Кейнс „animal spirits“ като „духове“, които според вуду религиозна практика са „зомби“, т.е. дух, дал живот на мъртвец, съживяващ чрез магия мъртво тяло. В съвременното разбиране зомбиран човек е този, който извършва работата си механично, без собствена воля, без смисъл.

Общият коментар на горните зомбирани пет идеи е, че:

- хипотезата за ефективните пазари и динамичното стохастично общо равновесие са в сферата на математизираната икономическа теория, а приватизацията е политически постулат, извлечен от тези абстрактни идеи;

- голямото спокойствие и процеждането са просто клишета, които претендират, че обясняват начина, по който функционира икономиката.

Петте идеи, изброени по-горе, носят различни имена: тачъризъм, рейгъномика, икономически рационализъм, Вашингтонски консенсус, неолiberaлизъм или пазарен либерализъм.

В посоката на нюанси към същността могат да се посочат два примера:

- За вярата на Маргарет Тачър в идеите на пазарния либерализъм свидетелстват две фрази: „Който иска, да се връща – една дама не се връща назад“ и „Няма алтернатива“ (често съкращавано на TINA – There in No Alternative“).

- За Роналд Рейгън често се изтъква следното негово изказване: „Правителствената гледна точка за икономиката може да се сведе до няколко кратки правила: облайг с данък всичко, което мърда; ако продължава да мърда, го подложи на регулации, а ако спре да мърда, го субсидирай“.

Истинският провал на хипотезата на процеждането е неравенството в обществото, за което може да се отдели повече време.

Продължава в следващия брой

При подготовката на текста са използвани идеи и цитати от Р. Гейдж, У. Бъфет, Д. Конаган, А. Смит, Н. Клайн, П. Кругман, Дж. М. Кейнс, Дж. Куинг, Н. Рубин, М. Стивън, Г. Стенинг, Дж. Стиглиц, Т. Пикети и др. Целият текст заедно с пълната библиография и препратки към цитатите може да намерите в интернет на адрес: www.iict.bas.bg/IS/1_Popchev/; <http://bit.ly/popchev> (в рубриката *Лекционни материали* – № 6).

Три дни Пловдивският университет беше национален център на физиката

Проф. д-р Теменужка ЙОВЧЕВА

Гл. ас. д-р Гинка ЕКСНЕР

За пореден път Пловдивският университет „Паисий Хилендарски“ отвори врати за провеждането на значим национален форум. Този път университетът ни стана домакин на **НАЦИОНАЛНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ ПО ФИЗИКА**, 10 – 12 октомври 2014 г. Главен организатор на конференцията беше Физическият факултет на Пловдивският университет със съорганизиари Съюза на физиците в България – клонове София и Пловдив. Ценна подкрепа беше получена от Община Пловдив, а представители на различни фирми и организации – КЦМ 2000 АД, Агенцията за ядрено регулиране, Херикс ООД, ЛабТрейд ВиА ООД и издателска къща „Анубис“ – станаха наши спомоществатели.

Проведеният научен форум беше от изключително значение за общността на физиците от цяла България, тъй като подобно по мащаб и всеобхватност научно събитие не е организирано от далечната 1976 година. Необходимостта от такава научна изява се оформи преди година, през 2013 г., по време на II конгрес на физиците, където бяха направени и основните изводи за състоянието и нуждите на физическата общност в страната ни.

Така на 10 октомври 2014 г., в 10.30 ч., в препълнената зала „Компас“ проф. д-р Теменужка Йовчева (председател на конференцията) обяви старта на форума. На тържественото откриване приветствия към участниците отправиха редица официални лица: проф. д-р Невена Милева (почетен председател на конференцията и заместник-ректор на Пловдивския университет), г-н Стефан Стоянов (заместник-кмет на Община Пловдив по дейност „Култура, образование, туризъм, иновации, развитие и европейски политики“), акад. д.ф.н. Александър Петров (председател на Съюза на физиците в България), проф. д.т.н. инж. Симеон Василев (председател на Съюза на учените в България, клон Пловдив), доц. д-р Лиляна Колаклиева (директор на Централната лаборатория по приложна физика, БАН), проф. д.ф.н. Александър Драйшу (декан на Физическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“), доц. д-р Желязка Райкова (декан на Физическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“). Проведената конференция и нейната важност за физичната общност бяха отбелязани и с поздравителни адреси от доц.

Препълнената зала от заинтригувани гости и участници в конференцията

д-р Румяна Коларова, министър на образованието и науката, прочетен от главния експерт в МОН г-жа Валентина Иванова, и от д-р Лъчезар Костов, председател на Държавната агенция по ядрено регулиране.

Строго официалната обстановка беше разчупена от емоционалната лекция „Пловдив и физиката“, изнесена от проф. д.ф.н. Никола Балабанов (публикуваме я отделно). Тя убеди присъстващите, че неслучайно град Пловдив е избран за домакин на този значим форум на българската физика. Именно тук народният просветител Найден Геров издава първия учебник по физика и казва актуалните и до днес слова „Физиката е висока и пространна наука“. Лекторът разказа изключително интересни исторически факти, представи „Трихълмието“ на пловдивското просвещение през XIX век и акцентира върху някои основни проблеми пред българската физика. Накрая завърши с провокативни послания към участниците в конференцията: В науката е нужен нов Ренесанс! Обществото се нуждае от ренесансови учени!

Същинската научна работа на конференцията започна

Официалното откриване на конференцията

същия ден след обяд, когато аудиторията имаше удоволствието да се наслади на докладите на български учени от световна величина, поканени специално за форума. Акад. д.ф.н. Александър Петров, автор на повече от 180 научни публикации, на книги, откривател на 6 нови физични ефекта, автор на 5 авторски свидетелства, носител на редица международни отличия, показва как физиката на меката и живата материя може да ни доведе до разшифроване на загадките на живота на базата на физически модели и подходи. Доц. д-р Иван Бъчваров, признат международен специалист в областта на лазерите и автор на над 70 научни публикации, създател на две лаборатории, представя своята разработка на пренастройваема лазерна система в средно-инфрачервената област на спектъра, която се явява алтернатива на лазерите на свободни електрони, имаща огромен практически потенциал в редица модерни медицински и научни области. Доц. д-р Димитър Тонев, откривателят на динамичната хирална симетрия, провокира интереса на присъстващите с разказ за историята, настоящето и перс-

пективите на ядрената физика през погледа, успехите и традициите на престижния Институт за ядрени изследвания и ядрена енергетика към БАН. Проф. д.ф.н. Николай Тончев, автор на над 100 научни публикации и няколко книги, показва успехите на българските теоретични физици, като въведе участниците в конференцията във „фиделити“ и новия теоретико-информационен подход във физиката на кондензираната материя и фазовите преходи. Изключително интересен беше докладът на проф. д.ф.н. Лъчезар Аврамов, автор на над 150 научни публикации. С много примери той доказа практическата значимост на физичните разработки за всекидневието ни, като показва пътя от научната идея до клиничната медицина в областта на биомедицинската фотоника. За завършек на вечерта д-р Стоян Пенчев накара аудиторията да обърне мислен взор към небето, като разказа за атмосферни спектрални явления, породени от резонансно разсейване на слънчевата светлина.

В следващите дни на конференцията същинската работа, целяща да представи най-новите разработки и върхови постижения на българските физици, беше разпределена в 7 основни направления, обособени като секции. Организаторите от Физическия факултет на Пловдивски университет, които бяха председатели на секциите, умело ръководеха работата и научните дискусии. Благодарение на тях всеки участник получи възможност да представи разработките си, след което се получиха ползотворни научни дискусии,

На стр. 7 ➔

Отчетно-изборно събрание на НБСВОН

Почетен гост на събранието беше и доц. д-р Лили Вълчева – председател на Националния браншови синдикат „Висше образование и наука“. Доц. Вълчева отбеляза важната роля на пловдивската синдикална организация, която е сред учредителите на националния синдикат, и особено на гл. ас. Стамболиева. Синдикатът има структури в повечето висши училища в страната, участва в Тристранния съвет и води активен диалог с Министерството на образованието и науката и Съвета на ректорите. Доц. Вълчева каза също, че проф. Козлуджов е един от най-дейните и инициативни ректори в страната и успява да защити интересите пред всички институции, от които зависи финансирането и кадровото развитие на ПУ.

В своя отчетен доклад гл. ас. Стамболиева акцентира върху работата по няколко основни точки през отчетния период: първата обхващаше различни законодателни инициативи, акредитацията, изготвянето на правилник за дейността на университета, подготвянето на меморандум и синдикална визия за социално-икономическото развитие на България (2014 г. – 2017 г.).

Вторият основен пункт беше свързан със субсидирането на висшето образование и на ПУ. През 2010 – 2011 г. финансирането на образованието

Синдикалната организация на Пловдивския университет към Националния браншови синдикат „Висше образование и наука“ – КНСБ проведе отчетно-изборно събрание на 16 октомври 2014 г. Организацията е най-голямата в ПУ и в нея членуват 322 души. Ректорът проф. д-р Запрян Козлуджов поздрави синдикалните членове и сподели своите впечатления от доброто партниране между университетското и синдикалното ръководство при подписването на колективния трудов договор, подготвянето на различни нормативни документи и социално-битови въпроси. Той отбеляза и специалната заслуга за това на председателя гл. ас. Даниела Стамболиева.

беше намалено от 4,2% на 3,3% от брутния вътрешен продукт, като делът на висшето образование и науката е 0,6%. Трябва да отбележим, че през тези години Университетът е вървял във възходяща линия, което е видимо и от движението на бюджета: 2010 г. – 15 млн. лв.; 2011 г. – 15,797 млн. лв., 2012 г. – 18,074 млн. лв.; 2013 г. – 19,127 млн. лв.; 2014 г. – 18,932 млн. лв. (разликата с предходната година се дължи на по-малкия брой приети студенти през настоящата година). На базата на изградената национална рейтингова система през 2014 г. за висшите училища са отпуснати 21,4 млн. лв., от които нашият университет е получил 556 хил. лв.

През този период устойчива е била и тенденцията за повишаване на работната заплата, като през 2013 г. от осемнадесето място сред държавните висши училища ПУ е отишъл на второ място. Всяка година се изплаща коледна работна

заплата, наднормените часове и допълнителните трудови възнаграждения се изплащат във факултетите, които имат положителен баланс.

В синдиката много активно се работи и по защитата на социалните права и осигуряването на оптимални условия, свързани с работното време, почивката и отпуските.

За фонд СБКО всяка година се отчисляват 3% от фонд „Работна заплата“, предвидени са и се изплащат и редица допълнителни възнаграждения под формата на ваучери и помощи.

Отчетният доклад на Ревизионната комисия беше представен от председателя на комисията г-жа Панайотка Рускова.

Доц. Лили Вълчева очерта и някои от важните тенденции в системата на висшето образование, които трябва да заемат своето място и в плановите на НБСВОН. Тя заяви, че сме на прага на нова финансова ре-

форма – да се дават пари и за качество. На настоящия етап съотношението при финансиране на ВУ е 95% според броя на студентите и 5% за качество на обучението. В определен момент това съотношение може да достигне и 50:50. Има вероятност да се стигне и до прекратяване на финансирането на ВУ и специалности, които не могат да покрият държавните изисквания. С въвеждането на академични длъжности вместо академични звания се цели да няма гастролиращи преподаватели, работещи в няколко вуза.

След приключване на отчетите и изказаните положителни мнения за работата на синдиката се пристъпи към избори за нови ръководни органи. Председател на комисията по избора беше доц. д-р Анна Велева. За председател беше преизбрана гл. ас. Даниела Стамболиева, а членове на ръководството са гл. ас. Боян Стоянов, гл. ас. д-р Борислава Петкова, Тая Стоянова и Катя Младенова. В ревизионната комисия бяха избрани Панайотка Рускова – председател, и членове – Амалия Урумова и Лидия Апостолова, също така бяха избрани девет координатори по факултетите и служби, както и делегати за конгреса на НБС „Висше образование и наука“.

Пожелаваме успешна работа на новоизбраното ръководство!

„Пловдивски университет“

➔ От стр. 6

интересен обмен на идеи и създаване на контакти, целящи бъдещи партньорства и общи инициативи. Това дължим на нашите колеги: проф. д.ф.н. Тинко Ефтимов, доц. д-р Георги Дянков и доц. д-р Надежда Кафадарова (секция „Фотонни и телекомуникационни технологии“), гл. ас. д-р Ася Виранева и гл. ас. д-р Цветанка Михайлова (секция „Физика на кондензираната материя“), доц. д-р Савка Маринова и доц. д-р Христо Христов (секция „Атомна и ядрена физика“), доц. д-р Екатерина Писанова и гл. ас. д-р Диана Дакова (секция „Теоретична и математическа физика“), доц. д-р Драгомир Господинов и гл. ас. д-р Елисавета Мареева (секция „Физика на Земята, атмосферата и Космоса. Океанология“), доц. д-р Мария Марудова и доц. д-р Тодорка Димитрова (секция

„Интердисциплинарна физика“), доц. д-р Желязка Райкова, доц. д-р Силвия Стоянова и доц. д-р Димитър Токмаков (секция „Електроника, информационни и образователни технологии“).

Сплотеният колектив от организатори, към които освен отговорниците на секции следва да бъдат включени и членовете на организационния комитет – проф. д-р Теменужка Йовчева (председател на конференцията), проф. д.ф.н. Тодор Мишонов (съпредседател на конференцията), гл. ас. д-р Гинка Екснер (научен секретар) и ас. д-р Иван Бодуров (технически секретар), както и членовете на техническата комисия: гл. ас. д-р Иванка Влаева, ас. Анелия Дакова, ас. д-р Стоил Иванов, ас. Мариета Атанасова, ас. Николай Вакрилов, докторант Теодора Пашова, физик Стефан Николов, доц. д-р Васил

Василев, доц. д-р Красимир Митев, д-р Васил Йорданов, със своите отговорност и ентузиазъм допринесоха за успеха и отличната атмосфера на конференцията.

Критерий за нашия общ успех са изнесените общо 101 доклада. Те бяха представени от изявиени български учени – изследователи и преподаватели, представители на почти всички университети в страната, в които има факултети по физика или по природни науки (12 на брой), институтите на БАН (общо 19), 3 средни училища и 4 други национални институции. Макар че основен акцент беше националното участие, благодарение на дългогодишните традиции на нашите учени за работа в екипи с представители на научните общности от други страни в конференцията се включиха и физици от Русия, Латвия, Германия, Индия и Ирландия.

Научното ниво на представените доклади ще бъде доказано още веднъж и чрез публикуването им в издание на Американския физически институт (AIP Conference Proceedings). Така нашите национални постижения ще станат достойни и на световната научна общност.

Ние, организаторите от Физическия факултет на Пловдивския университет, сме горди, че бяхме домакини на Националната научна конференция по физика, и вярваме, че допринесохме за издигане на престижа на нашия университет. Надяваме се, че успяхме да положим началото на добра традиция в организирането на такъв род научни форуми в областта на физиката.

Подробна информация и галерия на снимки от събитието може да се видят на сайта на конференцията <http://plovdiv2014.bgphysics.eu/>

Пловдив и физиката*

В науката е нужен нов ренесанс

Проф. д.ф.н. Никола БАЛАБАНОВ

Пловдив е град история, запазил следи от културата на своите граждани от всички времена: тракийска, славянска, старогръцка, римска, византийска, старобългарска, по-късно – възрожденска, освободженска и съвременна. Градът разполага с немалко археологически сведения за културното и техническото ниво на нашите предшественици, които сведения говорят за тяхната добра осведоменост в областта на механиката и статиката. Останките от древния град, архитектурните забележителности, култовите предмети и оръдията на труда от каменната и бронзовата епоха убеждават, че тракийските майстори, населявали нашите земи, са изпълнявали първостепенна роля в неолитната революция на човечеството.

За съжаление, когато в страните на Западна и Централна Европа започва епохата на Ренесанса, ознаменувана с големи научни открития в областта на естествознанието, нашата страна се намира под чуждо владичество, в икономически и културен застои. Затова ще прескоча няколко столетия, за да отворя една от светлите страници на българската история, написана в Пловдив през средата от втората половина на XIX век.

Проф. Николай Генчев нарича 1850 година „преломна в процеса на общественото организиране на българите в Пловдив“ и свързва този факт с постъпването на Найдено Герова като учител в града и с откриването на първото народно класно училище в него. Правейки задълбочена характеристика на българската вихрушка в Пловдив, Н. Генчев обръща внимание на „почти митическите усилия на едно съзнаващо себе си общество да даде на правещата своя процъпналник национална интелигенция книги и учебни пособия на роден език“. „Най-голямата му заслуга – подчертава професорът – към учебната книжнина през 40-те години се изразява в решаващата материална и морална подкрепа, оказана на Н. Герова да издаде първия български учебник по физика – „Извод от физика“, през 1849 г.“

Това е и процъпналникът на българската физика. Н. Геров заслужено е наречен „нашият пръв физик“. Той пръв сред своите съвременници е оценил огромното значение на физиката (която определя като „висока и пространна наука“) за интелектуалното израстване на българската нация.

Н. Геров е издал своя учебник в 2000 екземпляра, от които 700 предварително са заявени от т.

нар. спомоществатели. Списъкът с техните имена е прикрепен в края на учебника и позволява да се правят редица интересни изводи както за селищата, така и за личностите, които са се „абонирани“ за него. Ще спомена само един.

Обикновено хората са поръчвали по един учебник, рядко два или три. Има само едно изключение – калоферският учител Ботьо Петков е поръчал 50 учебника. Едва ли е случайно, че 20-ина години по-късно в своята знаменитата статия памфлет „Смешен плач“ 23-годишният син на даскал Ботьо – Христо Ботев, ще обяви своето виждане за бъдещото българско училище:

„Не училището на Златоуста и Лойола, на Вилхелма и Наполеона, а онова на Фурие и Прудона, на Кювие и Нютона.“

Днес можем само да мечтаем да се появи журналист или политик, който да насочи образованието към постиженията на физиката.

Почти 20 години в българските училища физиката се е преподавала по учебника на Н. Геров. През 1868 г. най-изявеният Геров ученик – Йоаким Груев, превежда от френски език „Опитна физика“ на Гано. Издава я друг ученик на Геров – Хр. Г. Данов, основоположникът на организираното книгоиздаване в България.

Тъй като учебникът на Гано бил много голям – повече от 600 страници, през 1872 г. Й. Груев превежда (и отново Хр. Г. Данов го издава) учебника на Д. Шуберт „Физика за главните народни училища“. В предговора на учебника Й. Груев споделя забележителни мисли:

„Напълно уверени в голямата полза от Естествознанието, просвещените народи днес обръщат внимание въз него и зала-

Първият учебник по физика е на Найдено Герова

гат да го разпростират у всички редове на обществото; с това намерение у тях по всички народни училища се преподават начала на естествените науки, особено от физиката, която стои на първо място между тях. Науката за естеството е основа на народното благополучие ... Освен веществената облага, която подава Естествознанието, то ячко тежи и въз нравственото образование: колкото повече се разпростират верни понятия за природата, толкова по-лесно се изкореняват и вребят суеверията и предрасъдъците.“

Тези думи са писани преди век и половина. И аз се питам: наивни ли са били нашите предци, че са вярвали в силата на знанието, или ние днес сме по-ограничени в мисленето и действията? Сега нито управляващите показват, че науката е „основа на народното благосъстояние“, нито медиите се грижат за „нравственото образование“ и за „изкореняване на суеверията и предрасъдъците“. Отворете кой да е вестник, всеки брой съдържа хороскопи и гадания, клюки и жълтини. Изглежда, някой силно желае да сме невежи. Защото, както е казал Джеферсън, „невежият народ никога не може да бъде свободен“, с каквито и епитети да се „облича“ държавата.

За другия ученик на Н. Геров, Хр. Г. Данов, ще добавя, че е издал над 800 книги, главно учебници и учебни пособия, голяма част от които са по физика и математика. През 1905 г. Хр. Г. Данов е провъзгласен за почетен член на Физико-математическото дружество „За заслуги по книжовното просветителско дело, за съставяне и издаване на първите учебници по

физико-математичните науки“.

Ще спестя емоциите около подготовката и организирането на български университет в Пловдив през 1885 г. Съединението осуетява тази инициатива. След това София поема функциите на административен и културен център и значителна част от интелектуалния елит на Пловдив се прехвърля в столицата.

За начало на университетската физика в Пловдив може да се смята откриването през 1961 г. на Висшия природо-математически институт. През 1971 г. той бе преустроен в Пловдивски университет, а от 1974 г. в него се създаде Физическият факултет – първият извън столицата. Най-големи заслуги за организиране на обучението и на научните изследвания по физика има проф. Т. Василев, който по-късно стана и първият декан на Физическия факултет. Т. Василев прехвърля цялата катедра по физика от ВИХВП и с това обезпечи до голяма степен успешното начало на занаятията. Големи заслуги за организирането на учебния процес имат и доцентите (по-късно професори) Леон Митрани и Атанас Атанасов.

След като поставихме успешното начало на учебния процес, Т. Василев ни събра (асистентският състав бяхме 7 души) и в ролята си на Кубрат ни изправи не пред сноп с пръчки, а пред солидният „Реферативен журнал по физика“ и на всеки поръча да направи обзор на публикациите в определена област. Така той ни предаде първия урок в изследователската дейност – тя трябва да започва с добра литературна осведоменост, с познаване на решените и нерешените проблеми.

Проф. Т. Василев успя да създаде един екип за изследване на полимерите и диелектрици, който си извоюва водещо място в страната през 60-те – 70-те години.

В Катедрата по теоретична физика се работеше по теория на потенциалното разсейване; релативистични свързани системи; теория на елементарните частици и др.

В катедра „Електроника“ се работеше по физика на сегнетоелектриците; получаване на диагностика на нискотемпературна плазма; схемна електроника и автоматизация на физическия експеримент.

* Докладът, който публикуваме със съкращения, е изнесен на Националната конференция по физика в Пловдив – 10 октомври 2014 г.

 От стр. 8

В Катедрата по атомна физика основните направления бяха свързани с изучаването на високочестотните състояния на ядрата при ядрени реакции с неутрони и гама-кванти и приложенията на ядренофизични методи в промишлеността.

По традиция, започната от 80-те години, в ОИЯИ (Дубна, Русия) се изпращат за разработване на дипломни работи и дисертации наши студенти. През последните години това сътрудничество се активизира, като включва и участие в изследвания, провеждани в ЦЕРН.

Един от големите приноси на Физическия факултет при ПУ е подготовката на няколко хиляди учители по физика, а също и по другите природни специалности. Заслуги за тяхната подготовка имат всички катедри, но преди всичко Катедрата по методика на обучението. Нейните научни приноси са в осъвременяване на методиката на обучение; развитие на физическия експеримент и демонстрации; методологични проблеми на физиката; междупредметните връзки; методиката за решаване на задачи и др. Колегите от тази катедра се ползват с авторитета на водещи в методиката на обучението.

Като признание за заслугите и позициите на пловдивските физици през последните три десетилетия мога да посоча и провеждането на редица национални конференции и симпозиуми в нашия град: две конференции по проблемите на обучението, три конференции „Физика и електронизация“, пет симпозиума по приложение на ядренофизичните методи, първия симпозиум за развитие и разпространение на физически знания у нас и съвещанието „Ядрена физика и общество“ (2007 г.).

Надявам се, че с настоящата конференция се възвращат традициите от миналото и тя ще постави начало на поредица от инициативи на местните ръководства на СФБ и Физическия факултет.

В заключителната част на доклада, използвайки правото си на ветеран, искам да поделя някои мисли за бъдещата дейност.

Ще започна с преподавателската дейност, чрез която ние, заедно с колегите от другите природни специалности, изграждаме основите на природонаучната култура на учащите се. За съжаление, тя не е на високо ниво, но ние не сме достатъчно активни да внишам на обществото, както правят филолозите, че не само езикова неграмотност е характерна за учениците, но и природонаучната. По този въпрос трябва да се вдигне тревога.

От друга страна, е необходимо сериозно да се преосмисли мисията на университетския преподавател. Образованието не е просто предаване на формални знания по специалността. Мина времето, когато подготвяхме „винтове и гайки“ за добре смазаната държавна машина. Сега живеем в един непрекъснато изменящ се, динамичен и нестабилен социален, политически и научен свят. Нашата задача е, наред с преподаването на конкретни знания по специалността, да изграждаме у студентите способности да виждат и чувстват социалните явления, да проявяват гъвкавост в развитието си, да умеят да решават каква позиция да изберат и да носят социална отговорност за своя избор. Това изисква промени в учебните планове и най-вече във философията на преподаването.

Изключително и силно подценявана е връзката с обществото. За да имаме неговата подкрепа, а ние се нуждаем от нея, то трябва да знае какво се прави в аудиториите и лабораториите. Според мен в кръвоносните съдове на информационната система има твърде много тромби. Това са съсиреци, някои от които ние самите създаваме, затваряйки изследванията си в тесните рамки на личните интереси (заплати и кариера). Ако искаме да разбием тези тромби, трябва всеки да поеме задължението, освен да търси и получава нови знания, да уведомява обществото за тях.

Третият въпрос, който искам да поставя, е за стила и ефективността на научните изследвания. Все още науката у нас се организира на равнището на дисциплинарните изследвания, за които са характерни разпокъсаност, липса на координация и на комплексни изследвания. Още в средата на втората половина на XX век Нобеловият лауреат по физика Изидор Раби нарече тясната специализация в научните среди „балканизация“, имайки предвид драматичните събития на Балканите през миналото столетие.

Крайно време да се снемат тясноведомствените щори, с които са се оградилите катедрите. Необходимо е да се премине в етапа на проблемната наука, в който водеща форма да бъде създаването на екипи за решаване на комплексни проблеми. Преди да посоча някои такива проблеми, ще си позволя да припомня едно полушеговито правило за ефективността на научните изследвания, което аз наричам „косинусова теорема“.

„*Модулът на вектора, характеризира ефективността на научните изследвания, е пропорционален на косинуса от ъгъла между тяхното направление и*

посоката на макроскопичната линия на познанието, съответстваща на интересите на обществото“. (Частен случай: ако ъгълът е 90 градуса, ефективността е равна на нула.)

Във връзка с това искам да посоча (без да абсолютизирам) някои от интересите на обществото, с които е желателно да се съобразяваме.

На първо място – това е **здравето на хората** и свързаната с него медицинска наука. Въпреки големите си успехи медицината все повече ще се нуждае от физиката и ще ползва нейните постижения. Тази тенденция беше правилно уловена от нас и в края на 90-те години в Пловдив беше създаден първият в Европа Междуниверситетски център по медицинска физика (с три пловдивски и три задгранични университета). За съжаление, вместо да укрепва, връзката между Физическия факултет и Медицинския университет през последните години се разпада, нещо повече – появила се характерните за миналото „цехове“ (както ги наричаше Максвел) – „Медицинска химия“ и „Медицинска биология“, с които не съществува взаимодействие.

Важен за обществото проблем е **екологията**, която може да обедини всички природни науки. Екологични изследвания се провеждат и в трите природни факултета. Недоумение предизвиква поведението на колегите от Факултета по биология, които монополизират обучението по специалността „Екология“, осъществявайки го половинчато, като се ограничават само със синекологията, игнорирайки аутокологията, основите на която са във физиката и химията.

Трето важно направление, в което физиката може все по-активно да участва, е **икономиката**. След първоначалното въздържане на ръководствата на факултетите по физика и икономически науки, сега икономиката намира разбирание в средите на физиците и има предпоставки за добро взаимодействие със специалисти по икономика.

Проблем за човечеството е и винаги ще бъде храната и нейното качество. За благоприятното решаване на този проблем може да способства направлението *физика на храните*. Пловдив има привилегията да е единственият град на Балканите с Университет по хранителни технологии. От няколко години група от Физическия факултет се занимава с изучаване на механичните, термичните и оптичните свойства на храните. Обединявайки колеги от трите природни факултета, а също от всички пловдивски университети, това направление може да

стане водещо за града. Доказателство за това е провежданата вече два пъти тук международна конференция по физика на храните. Посочените направления не бива да се абсолютизират.

Значителни успехи имат групите във Физическия факултет по получаване и изследване на нови материали, както и в разработването на фотонни и телекомуникационни технологии. За тях също е препоръчително и полезно да намерят общи проблеми с колеги от други факултети и пловдивски университети.

Бих желал да разширя проблема за комплексните изследвания, като отново поставя въпроса за хуманитаризацията на физиката. Взаимодействие и сътрудничество трябва да търсим и осъществяваме не само с колегите от природните специалности, но и с представителите на хуманитарните и социалните науки, както и с науките от комуникативния цикъл, преди всичко педагогиката.

Преди три столетия физиката първа сред природните науки се отдели като самостоятелна от натурфилософията и постави начало на нов етап в нейното развитие. Може би пак на физиката се полага привилегията да поведе науките към обединение, към нов алианс и да възстанови онзи дух, който е бил характерен за Ренесанса. В западните страни науката започва да преживява нов ренесанс. Наблюдава се връщане към принципите на Галилей и Декарт, на Бор и Айнщайн. Пловдив може, както е ставало в миналото, да поеме една от водещите роли в тези процеси.

След откриването на първата българска гимназия в Пловдив на 30 октомври 1868 г., в-к „Македония“, излизаш в Цариград под редакцията на П. Р. Славейков, прави следния коментар: „*Пловдивската гимназия може да ни бъде добър пример, че нощта се мина за нас българите и взе вече да се зазорява*“.

В природата зазоряването е непрекъснато повтарящо се явление. Защо да не очакваме ново зазоряване в духовната култура, особено в науката? В науката е нужен нов Ренесанс. **Обществото се нуждае все повече от ренесансови учени**, от личности като Найдено Геров, съчетал и проявил дарбите си на физик и филолог, на педагог, дипломат и общественик.

С тези заключителни думи искам да пожелаем стартът на новия възрожденски процес у нас да бъде даден в Пловдив, както е станало в средата на XIX век с излизането на първия в България учебник по физика, написан от големия пловдивски възрожденец Найдено Геров.

Нови членове на клуба „40 години преподаване в ПУ“*

Отначало нека уточним за любознателните читатели на вестника – такъв клуб като организация не съществува, но в нашия университет (който преди три години чества 50-годишния си юбилей) има група преподаватели, които са работили в него по четири десетилетия. След малко ще ви ги представим.

Но преди това да споменем, че има и преподавател, който сам си е човек клуб „50-години преподаване в ПУ“ – това е професорът по ядрена физика Никола Балабанов, който е започнал преподавателската си кариера през 1961 г. и е работил в ПУ до самото си пенсиониране. И докато успеем спонтанно да си помислим, че такова дълголетие си е направо явление от сферата на свръхестественото и че този precedent образец не може да бъде повторен, открийме, че и професорът по алгебра Тодор Желязков, който работи в ПУ от 1962 г., е преподавал поне 51 години.

Пред подобно академично дълголетие човек просто трябва да остане в състояние на мълчалив респект – тук всяка словоохотливост е неуместна...

Близко до двамата са още неколцина – професорите Стоил Миховски и Георги Златанов – по 47 години, проф. Димитър Митев – 47 г., проф. Христо Семерджиев – 46 г., доц. Бистра Царева – също толкова, доц. Атанас Димитров (химик) – 45 г., доц. Мария Аролска – 44 г. Повечето са математици – те като че ли започват асистентската си кариера в ранна възраст, което изглежда като задължително условие да се достигне до членуване в подобен клуб за дълголетно преподаване.

Групата на членуващите в условията клуб „40 години...“ е вече доста голяма. Представяме ви списък, който е достатъчно точен, данните в него са сравнени с документи и осведомени хора (ако някой открие грешка или пропуск, нека да уведоми редакцията). Прочетете този списък с уважение – той не е скучен, а твърде почетен. Да започнем с математиците (освен горепосочените) – те са и най-многобройни: доц. Мария Капитанова, доц. Иван Фесчиев, доц. Райна Балабанова, доц. Георги Станчев, доц. Стояна Желева, проф. Пенка Рангелова, проф. Васил Милушев, доц. Анна Велева, доц. Андрей Захариев, доц. Недялка Казакова, доц. Георги Костадинов, проф. Димитър Мекеров, доц. Неделчо Милев, проф. Нако Начев, доц. Емил Русев, проф. Минко Сандалски, доц. Иванка Касан-

дрова. От Химическия факултет в клуба членуват: доц. Снежана Магаева, доц. Стоянка Христовкова (по 44 години), доц. Радка Пелова, доц. Виолета Червенкова, проф. Георги Андреев, доц. Елена Гергова, доц. Драга Атанасова, доц. Боян Боянов, доц. Палмира Възвъзова. От Физическия факултет: проф. Драгия Иванов, доц. Христо Солунов (по 45 г.), доц. Николай Жилев (44 г.), доц. Вълчо Великов, доц. Димитър Вранчев, доц. Кръстьо Иванов, доц. Михаил Митриков, доц. Румяна Митрикова, доц. Александър Маринов, доц. Савка Маринова. От преподавателите биолози в клуба членуват: проф. Иван Киряков, доц. Ана Колева.

От по-късно появилите се факултети членовете на клуба обяснимо са по-малко – това са филолозите проф. Огнян Сапарев, проф. Пеню Пенев, проф. Клео Протохристова и проф. Иван Куцаров, а в Педагогическия факултет има само двама преподаватели с над 40 години преподавателски стаж в ПУ – доц. Румяна Кожухарова и проф. Веселин Василев.

В реалния живот невинаги всичко е логично и справедливо... В клуба на най-дългогодишните преподаватели не попадат някои от ярките фигури на отделните факултети – биолозите проф. П. Ангелов и проф. Димитър Воденичаров, химиците проф. Александър Александров и проф. Румен Димитров, математикът проф. Илия Илиев, физикът доц. Паскал Карталов, филологът доц. Юлия Николова... Причината е,

че те са започнали кариерата си в ПУ в по-зряла възраст.

През тази година нови членове на клуба са група преподаватели, започнали работа в нашия университет през далечната 1974 г. – Андрей Захариев, Георги Костадинов, Иван Куцаров, Клео Протохристова и Веселин Василев.

Ще представим кратък портрет на един от членовете на клуба „40 години...“ – изборът

вателски норматива (и по тази несложна „формула“ може да се пресметне, че за 40 календарни години е „изработил“ примерно поне 60 работни учебни години); преподавал е във всички факултети на ПУ (с изключение на Юридическия); в биографията си има един интересен „рекорд“ – през 1979 г. е обучавал всички (до един!) студенти от първи курс на всички (!) специалности на ПУ (е, вярно, тогава те са били точно

Проф. Веселин Василев (вдясно) и проф. Румен Стаматов с руски студенти в Москва

ни се спря на най-новия сред тях, психолога

ПРОФ. ВЕСЕЛИН ВАСИЛЕВ

За студентите, а и за останалите ни читатели ще бъде интересно да научат какво може да се случи за четири десетилетия в професионалния път на един редови университетски преподавател.

През есента (м. ноември) на 1974 г., на 25 години, В. Василев постъпва в Пловдивския университет (след завършването на СУ „Св. Климент Охридски“, едногодишно учителстване и отбиване на военната си служба) като пръв асистент по психология в университета. Още от втората година започва да чете лекции по педагогическа психология.

Има някои сериозни основания да се смята, че проф. Василев е преподавателят с най-много изнесени лекции в цялата история на Пловдивския университет – и като общ обем, и като тематично разнообразие. През тези 40 години той е изпълнявал твърде често по два и не по-малко от един и половина препода-

и само шест – математика, физика, химия, биология, българска и руска филология). Професорът навярно е изнесъл най-много по брой (и по тематична разновидност) лекционни курсове и дисциплини както само в една от специалностите – „Психология“, така и в най-много различни други специалности в ПУ. Може да се предполага, че е преподавал и в най-много университети у нас – общо 21 (заедно с филиалите): във всички университети в Пловдив (без Техническия), още и в Бургас, Варна, София, Русе, Благоевград, Кърджали, Смолян, Пазарджик, Силистра; като се прибавят и двата чуждестранни (в Москва – Психолого-педагогическия университет, и в Братислава – филиала в Търнава), става наистина трудно професорът да бъде конкуриран по обем преподавателска работа (ако има конкурент с подобни количествени параметри, нека да се обади в редакцията).

За мащабите и параметрите на преподавателската му дейност свидетелства следният типичен пример илюстрация: само през първия семестър

* Редакцията благодарни на г-жа Ст. Георгиева (отдел УЧР), проф. П. Рангелова, проф. В. Василев и доц. Е. Гергова за съдействието при подготовката на този материал.

Мотивация по харвардски

В света има огромен брой университети. Някои от тях са се превърнали в емблематични – отличават се с невероятно богата история, високи стандарти и собствена култура и традиции. Част от тази култура обхваща и отношението на студентите към ученето. Ето как изглежда мотивацията на студента по харвардски, записана в 15 точки:

1. Ако сега заспиш, на теб, разбира се, ще ти се присъни твоята мечта, но ако сега учиш, ще въплътиш мечтата си в живота.
2. Когато мислиш, че вече е твърде късно, всъщност все още е рано.
3. Мъката на ученето е временна. Мъката на невежеството – вечна.
4. Ученето не е време. Ученето е усилие.
5. Животът не е само учене, но ако не можеш да преминеш даже през тази му част, как ще разбереш на какво си способен?

„Veritas“ (Истина) – девизът на Харвардския университет, основан през 1636 година

Всеки е достоен да стане лидер в своята област.

11. Хората, които внасят нещо в бъдещето, са реалисти.
12. Успехът ти е пропорционален на твоята скорост за възприемане, намиране и обработване на информацията.
13. Днес никога няма да се повтори.
14. Даже в настоящия момент твоите конкуренти прелистват умни книги.
15. Ако няма усилие – няма успехи.

6. Наслаждавай се на възможността за постоянно израстване.

7. Учи се да правиш всичко навреме, учи се да полагаш усилия, учи се да получаваш резултати.

8. Не всички могат да преуспеят във всичко, но успехът идва само със самоусъвършенстването и решителността.

9. Времето никога не спира, но ако ти нищо не правиш, то лети с огромна скорост.

10. Лидери има във всичко.

➔ От стр. 10

на изминалата учебна година проф. Василев е изпитал над 800 студенти (бакалаври и магистри) от ПУ, а заедно с изпитаните студенти през същия период от университетите и филиалите в Пловдив, Бургас, Русе, Кърджали, Смолян и Москва цифрата надхвърля 1000. Може само да се гадае какъв е общият брой на бивши студенти и настоящи специалисти (най-често учители), които проф. Василев е учил на психология – със сигурност те са над 20 000 (а твърде вероятно и над 30 000).

И ако някой се учудва на проявената от него издръжливост през годините, може би ще му бъде любопитно да научи, че професорът е бил национален шампион за младежи в бягането на средни дистанции (800 м), преди години е пробягал пълен маратон (42 км и 195 м), както и полумаратон (21 км) – възможно е това да е оказало някакво влияние... (А за студентите и колегите от нашия университет ще е интересно да научат, че връстникът и приятел на проф. Василев, доцентът по икономика Боян Славенков, има дори повече шампионски титли в същата дистанция (800 м) – две, но в юношеската възраст).

Върху фона на тази обемиста дългогодишна натовареност научната активност и продуктивност на проф. Василев изглежда също така внушително. Той е автор на над 150 научни публикации, една десета от

които са книги – монографии и учебници, а една част от публикациите са в чужбина – Чехия, Русия, Полша, Канада, Турция... Учебниците му – за средните училища и за университетите – са рекордно многотиражни: общият тираж на книгите с авторството на Веселин Василев отдавна е надхвърлил четвърт милион (280 000); пресметнато набързо, излиза, че във всяко десето (или девето) българско семейство би могло да има някаква психологическа книга, подписана с неговото име... (Нека да посочим – за чест на ПУ, че близо четвърт милионен тираж имат и книгите на неговия колега психолог и съавтор проф. Румен Стаматов, а може би още по-многоброен е общият тираж на учебниците – буквари и читанки за първи клас, чийто автор е доц. Румяна Танкова, деканът на Педагогическия факултет).

Най-популярната монография на проф. Василев, посветена на рефлексията, е отличена с първа награда на Съюза на учените в България за 2007 г. В тази тематика той има свой оригинален принос – разграничил е психологически тип рефлексия, което се смята за българска „марка“ в изследването на рефлексията. В тази специфична и актуална научна област в Пловдивския университет са защитени – с пряко или косвено съдействие на проф. Василев и с използването на неговите научни идеи – общо 6

дисертации: 2 „големи“, за доктор на науките (в едната от тях, неговата собствена, е систематизирана обширната теория и практика на рефлексията в психологически план), и още четири „малки“, но пък големи по качество докторски (в които рефлексивните идеи са преобразувани и ориентирани към методиката на преподаването в различни области и така психологическата теория е интегрирана и въведена в широката образователна практика – това пък е „марка“ на Пловдивския университет в тази област) и още няколко дисертации в други университети; защитили под негово пряко ръководство докторанти вече са петима и се подготвят още. (Тук отново за чест на ПУ ще споменем, че абсолютен шампион по брой на подготвени докторанти е психологът проф. Р. Стаматов, който е подготвил повече от дузина „доктори“). Колегите на проф. Василев от София и Москва говорят за Пловдивска научна психологическа школа по рефлексията, а работите на професора в тази област са рекордно често цитирани – например в една дисертация 58 пъти се посочват неговото име и идеи, в друга – 42 пъти, в специализирана книга – 34 пъти, в сборник с научни доклади – 19 пъти в 8 различни статии, в един учебник – 18 пъти, в друг – 12, в една научна статия – 15 пъти...

Проф. В. Василев е единственият български учен, получил

специална персонална покана от Южнокалифорнийския университет в САЩ да участва в Олимпийския научен конгрес в Лос Анджелис през 1984 г. – заедно с още само 149 учени от цял свят (навярно толкова са били страните участнички в Олимпиадата). Точно на тази покана обаче не е могъл да се отзове – по-възрастните читатели на вестника веднага ще съобразят защо; но затова пък е участвал в над 70 научни форуми – конгреси, конференции, симпозиуми у нас и в чужбина. За най-престижно смята своето участие на голям научен форум в Москва през 2010 г., където на пленарното заседание чете един от основните пленарни доклади – заедно с още седем от най-известните съвременни руски психолози. (Смята, че това е личният му еквивалент на участие в олимпийски финал с осем участници, което пък преживява като компенсация за несбъднатата му досега мечта да присъства на истински Олимпийски игри.)

Какво да пожелаем на новия член на клуба „40 години...“? Ами да е жив и здрав! На младите му колеги – да достигнат или поне да доближат – ако пожелаят, разбира се – подобно творческо дълголетие! А другото? Е, другото, изглежда, не е толкова трудно да се постигне, ако не си пилееш годините напразно – примерът на проф. В. Василев го потвърждава...

„Пловдивски университет“

Световната година на кристалографията

2014 година беше определена от ЮНЕСКО за Международна година на кристалографията. Кристалографията е наука, която се занимава с морфологията, вътрешния строеж и състав, физичните свойства и особеностите в растежа на кристалните вещества. Към тях се отнасят освен природни обекти като минералите, още и изкуствени неорганични и органични съединения, техногенни продукти, метали и сплави.

Кристалите могат да се срещнат навсякъде – снежинките през зимата, пясъкът на плажа, зрънцата сол или захар, скъпоценните камъни, полупроводниковият чип – всички те са кристали. Кристали от различен тип, с различни свойства, обединени от едно общо главно качество – правилно разположение на атомите и молекулите в пространството.

Един от първите, стигнали до това разбиране, е великият астроном и математик Йоханес Кеплер, който през 1611 г. дава кристалографско описание на снежинките, основано на сферични модели. Изучавайки формата на природни кристали, учени от различни страни и по различно време започват да формулират първите емпирични закони на кристалографията. Маркираме само някои от тях. През 1669 г. Николай Стено открива закона за постоянството на кристалните ръбни ъгли и описва растеж чрез послойно нарастване; през 1723 г. М. Капелер описва кристалографията като наука за планинския кристал и дава геометрични класификации на кристали; през 1784 г. Рене Жуст Ои създава структурна кристалографска теория и закона за рационалните параметрични отношения, а през 1822 г. дефинира закона за симетрия на кристалите; през 1848 г. Огюст Браве дава математически формулировки на основните понятия в кристалографията – кристалната решетка и симетрията. Той извежда 14 пространствени решетки на кристалите. Именно от кристалографията идеите за симетрия проникват във физиката и химията, за да достигнат до своята кулминация в работите на Евграф Фьодоров (1890 г.) и Артур Шльонфис (1891 г.), които независимо един от друг извеждат 230-те пространствени групи на симетрия.

През 1912 г. немският учен Макс фон Лауе открива

множество талантиливи учени, между които са академиците Алексей Шелудко, Георги Близнаков, Стефан Христов, Йордан Малиновски, Евгени Будевски и много други.

И до днес механизъмът за

Смес от кристали на елбаит, лепидолит и кварц

дифракцията на рентгеновите лъчи от кристалите (Айнщайн го определя като „най-красивия експеримент на XX век“), което позволява малко по-късно англичаните, баща и син, Хенри Лорънс Браг и Уилям Хенри Браг да направят през 1913 г. първите разшифровки на кристалните структури на минералите. Понастоящем рентгеновата кристалография е водещ метод за изследване на структурата на материята на атомно и молекулно ниво.

Български учени също имат своя голям принос в кристалографията. Както е известно, проф. Иван Странски е основоположникът на българската физикохимия, който още през 30-те години на миналия век формира в Софийския университет малка научна група, а проф. Ростислав Каишев и проф. Любомир Кръстанов са измежду неговите най-талантиливи български ученици. След Втората световна война благодарение на наследения го Ростислав Каишев тази група се разраства, за да се превърне в българска школа по физикохимия (наброяваща в края на 80-те години на XX век повече от сто сътрудници в БАН и СУ). В нея под първоначалното ръководство на Р. Каишев израстват

кристален растеж, носещ името на Странски и Кръстанов, е изключително популярен – учени от цял свят се базират на него в своите научни изследвания. Причината за този интерес (до 2009 г. има над 8000 цитирания) е, че чрез него се създават полупроводникови устройства в съвременната микроелектроника. В периода 1934 – 1935 година Странски и Каишев публикуват теорията на средните отделителни работи. Непреходността на този теоретичен метод се дължи на способността му да тълкува и най-сложни кристализационни процеси, например с биологични макромолекули. Безспорно най-фундаменталното прозрение на И. Странски е за тъй нареченото от него *положение на половин кристал* – широко известен днес в научната литература като *kink (kink position)*.

През 1983 г. Иван Костов и съавтори формулират закономерности в кристалната морфология на минералите, а през 1988 г. Руслан И. Костов и Иван Костов въвеждат пентагонална сингония със съответни класове и описват пентагонална кластерна симетрия.

Кристалографията е в основата на много отрасли на про-

мишлеността и области на науката – фармацевтиката, производството на селскостопански и хранителни продукти, авиацията, изчислителната техника, добива на полезни изкопаеми и космическите изследвания. Тя се прилага и при създаването на практически всички нови материали.

Може да се каже, че развитието на XX век в голяма степен се определя именно от кристалографията. Тя изиграва голяма роля за разбирането на самите основи на нашия живот благодарение на изследванията на Франсис Крик и Джеймс Уотсън, които с неоеценимата помощ на Розалинд Франклин преди около 60 години откриват, че молекулата на ДНК представлява двойна спирала. През последните 50 години благодарение на кристалографията е получена представа за структурата на повече от 90 хиляди биологически молекули – факт с огромно значение за развитието на медицината.

Предлагаме ви текста на акад. Иван Костов, посветен на Нобеловата лауреатка Дороти Ходжкин, която е един от най-изтъкнатите учени в областта на кристалографията. (Текстът е публикуван за първи път в сп. „Природа“ през 1994 г.) Дороти Ходжкин умира на 29 юли 1994 година, а 16 години по-късно, през 2010 година, тя е избрана за една от десетте велики личности, които Британското кралско научно дружество (Royal Society) почита със специална юбилейна колекция пощенски марки по повод на 350 годишнината си. Останалите девет са Исак Нютон, Едуард Дженър, Джоузеф Листър, Бенджамин Франклин, Чарлз Бабидж, Робърт Бойл, Ърнест Ръдърфорд, Никълъс Шакълтън и Алфред Ръсел Уолъс (между тях няма нито една друга жена). Днес нейното име носят отделни филиали и факултети от London Borough of Hackney, King's College London, University of York, Bristol University, Keele University и други.

В материала са използвани факти от текстове на доц. Руслан Костов, проф. Христо Нанев и от интернет.

Нобеловата лауреатка Дороти Ходжкин

Акад. Иван КОСТОВ

Заслугите на професор Дороти Крауфут-Ходжкин като учен и като общественичка са огромни. Това са заслуги на един забележителен човек хуманист, оставил незабравими спомени в съзнанието на неизброимите си приятели по целия свят и у нас, в България. И ненапразно още приживе е учредена награда на нейно име – „Дороти Ходжкин“, която се присъжда за постижения в структурната кристалография.

Дороти Ходжкин е родена в Кайро, Египет, на 12 май 1910 г. По това време нейният баща, изтъкнат археолог и специалист по източно изкуство, е бил на работа там. Майка ѝ е ботаничка и специалистка с утвърден авторитет в областта на дървените тъкани. И както самата Дороти казва, майка ѝ е прекарвала с децата си само няколко месеца в годината, тъй като живо се интересувала от разкопките, които правел съпругът ѝ, и е пътувала често с него. До 11-ата си година Дороти посещавала различни училища в Англия, а след това завършва класическа гимназия в Норфолк. Ранните ѝ интереси към кристалографията са породени от книгата на Уилям Х. Браг „За природата на нещата“, която ѝ дава нейната майка, когато е била на 15 години. След като работи върху изследователската тема в областта на кристалографията в колежа „Самървил“ в Оксфорд, Дороти Ходжкин в продължение на две години учи в Кеймбридж при професор Джон Бернал, където изследва кристали на витамин D и други стероиди. През 1937 г. защитава докторска дисертация в Кеймбридж и се заема с изследвания в областта на структурната кристалография и с решаването на проблеми, свързани със здравеопазването. По време на Втората световна война работи върху структурата на пеницилина, която разшифрова напълно през 1945 г. През същата година започва структурни изследвания върху витамин В₁₂ и резултатите от тях публикува през 1957 г. Нейните изследвания са едни от първите в кристалографията. Витамин В₁₂ има важно значение за химичните кръвни показатели, тъй като е един от основните фактори за нормално образуване на червените кръвни клетки и недостигът му води до анемия. За изследванията си върху структурата на витамин В₁₂ Дороти Ходжкин е удостоена с Нобелова награда през 1964 г. Видната изследователка разшифрова и структурата на инсулина.

Дороти Ходжкин е удосто-

Дороти Ходжкин в лабораторията

вана с много награди и отличия, но признанието ѝ на учен не повлиява на нейната пословична скромност и доброта. Още на 37-годишна възраст е избрана за член на Кралското дружество в Лондон, в продължение на две десетилетия е канцлер на Бристолския университет, президент е на Британската асоциация за развитие на науките, президент на Международния съюз на кристалографите. Тя е единствената жена след Флорънс Найтингейл, която получава през 1965 г. най-високото отличие „Орден за граждански заслуги“. Като президент на Международното Пъгуошко движение за мир и разбирателство между народите от 1976 г. и дълго след това тя отдава много сили и време за високохуманната мисия, на която се е посветила.

Дороти Ходжкин полага много грижи и за професионалното израстване на младите специалисти, работещи в нейната лаборатория, които са повече от сто и от различни страни на света: Великобритания, Австрия, Канада, Нова Зеландия, Швеция, Швейцария, Италия, Чили, Дания, Нова Гвинея, Германия, Холандия, бивша Югославия, Китай, Япония, Полша, Франция, Нигерия, бившия Съветски съюз, САЩ и др. Всички те работят като едно сплотено семейство – Дороти е грижовната майка, която им помага, напътства ги и ги окуражава.

Като своята майка и Дороти пътува много по целия свят във връзка с научни конферен-

ции и симпозиуми, посветени на мира и разбирателството между народите, а в свободното си време продължава да се занимава с любимата си професия – структурната кристалография. Трудовете ѝ в тази област са събрани в три тома от нейните

последователи и са публикувани малко преди смъртта ѝ. В книгата си „Нобелови лауреати по химия 1901 – 1992 г.“ Парадовски и Хънтър пишат за нея: „Тя можеше да бъде метафора за силата на кристалографията. Тя е източник, който генерира, осветлява и поддържа“.

Пословичната научноизследователска и обществена дейност на Дороти Ходжкин ѝ отнема много време, но въпреки многобройните си ангажменти тя успява да дари с много любов и топлина семейството си. Омъжва се за известния историк африканист Томас Ходжкин в годината, когато става доктор на науките и е избрана за член на Кралското дружество в Лондон. Трите им деца – Люк, Елизабет и Томи, израстват в същата духовна атмосфера, в която израстват тя и съпругът ѝ – атмосфера на топлина, взаимно уважение, разбирателство и обич. Къщата на семейство Ходжкин в Оксфорд и провинциалният им дом в Илмингтън са били винаги широко отворени за многобройните им приятели и колеги. Великолепни са впечатленията на съпругата ми от посещенията ѝ в Илмингтън по покана на Дороти Ходжкин, с която тя поддържаше научни и приятелски отношения в продължение на много години.

Дороти Ходжкин е идвала в България няколко пъти, предимно във връзка с конференции, свързани с Пъгуошкото движение за мир и разбирателство между народите. През 1978 г. престоят ѝ в нашата страна

беше най-дълъг. Аз и съпругата ми имахме прекрасната възможност да придружаваме Дороти и Томас по време на пътуването им из България. Богатата им култура, неподправената топлина и добродушният хумор във взаимните им отношения лъхаха през цялото време на няколкодневното пътуване из страната. Възторгът им от историческото богатство на България, от сърдечността на хората, с които общуваха по време на обиколката, беше наистина неопишваем. За нас семейство Ходжкин беше образец на висока култура, висша етика и доброта. По същото време, но малко по-късно пристигна и едно от децата им – Лиза, непринудена, с открит характер и действена, динамична като родителите си. При следващото си посещение в България през 1984 г. на конференцията на Съюза на учените, проведена в Международния дом на учените „Жолио-Кюри“ във Варна, Дороти Ходжкин беше избрана за почетен член на съюза. Тогава тя беше удостоена и с правителствена награда за активната ѝ дейност като радетелка за мир и разбирателство между народите. Дороти Ходжкин е член на повече от 25 чуждестранни академии и почетен доктор на 14 университета.

Накрая бих искал да цитирам някои нейни мисли, споделени в интервю, дадено през 1984 г.:

„Винаги съм била в колектив и съм гледала на себе си като на част от него... За мира трябва да работят всички хора, не само учените. Той е благо, което, както всички блага, се създава. Що се отнася конкретно до човека на науката, той има своите отговорности пред обществото, които се определят от човешките етични и морални норми. Истинският учен е хуманист. Той обича хората и им служи. За науката няма граници. Тя е международна... Трудно е да определя своето верую. Убедена съм обаче, че си струва да живееш, и то да живееш така, че да оставиш следа... Вашата страна е прекрасна и аз имам приятели в нея. Бих се радвала на едно ново пътуване до България.“

Ново пътуване до България Дороти Ходжкин не можа да осъществи, но нейните предишни посещения в нашата страна оставиха траен топъл спомен в съзнанието на всички, които имаха възможността да я опознаят отблизо.

Паисиевите четения

Както всяка година, през октомври Пловдивският университет „Паисий Хилендарски“ се превърна в средище на обмен на идеи за учени от различни европейски страни. В рамките на традиционните „Паисиеви четения 2014“ се проведе XIII българо-полски колоквиум, на който бяха представени съпоставителни изследвания в областта на езика, литературата и културата, както и актуални проблеми на съвременния български и на съвременния полски език. Конференцията беше тържествено открита на 24.10.2014 г. в зала „Компас“ от ректора на университета проф. д-р Запрян Козлуджов. Проф. д.ф.н. Диана Иванова и доц. д-р Жоржета Чолакова представиха сборниците с публикациите от юбилейните „Паисиеви четения 2013“.

През двата дни на конференцията – 24 и 25 октомври, в различни секции се представи широк спектър от лингвистична, литературоведска и методическа проблематика.

Като особено продуктивна дискуссионна практика се утвърди кръглата маса по проблемите на езиковата политика в съвременния глобализиращ се свят. За втори път под председателството на проф. д.ф.н. Диана Иванова и с участието на учени от чужбина се проведе кръглата маса на тема „Езикова политика в европейски и национален контекст“.

В двата панела (езиков и литературен) на секция „Образование по български език и българска литература – предизвикателства и перспективи“ бяха представени актуалните проблеми на социално-психологическите и културноантропологическите аспекти на обучението по български език и литература в съвременното общество на познанието.

Интерес предизвика дискусията за бъдещето на българистиката и ролята на електронните форми за дистанционно обучение в рамките на работните срещи, проведени по време на кръглата маса на тема „Българистиката днес“. В двата панела – „Е-българистика – проблеми и перспективи“ и „Е-българистика – методики и практики“, бяха представени различни подходи към развиване на електронни форми за дистанционно обучение в рамките на съз-

даваните електронни ресурси и електронни курсове както в различни университети и училища в страната и в чужбина, така и по проект „Пловдивски електронен университет (ПеУ): национален еталон за провеждане на качествено е-обучение в системата на висшето образование“. Идеята за образователна среда за трансфер на хуманитарни знания в областта на българистиката очерта нови хоризонти за развитие на филологическото познание в съвременния технологичен свят.

По време на тазгодишното издание на Паисиевите четения бе подновена традицията, като беше обособена отделна секция под наслов „Новогръцкият език, литература, култура – диахронни и синхронни аспекти“, посветена на новогръцкия език и развитието му в ПУ „Паисий Хилендарски“. В нея участваха както местните представители и основоположници на двете специалности, изучаващи новогръцки език – гл. ас. Галина Брусева и гл. ас. Величка Симонова-Гроздева, така и доайнът на елинистиката в България – проф. д-р Стойна Пороманска; ръководителят на катедрата „Общо езикознание и

история на българския език“ – доц. д-р Станка Козарова; докторанти, чиито интереси са свързани с този език и правещи своите първи стъпки на научното поприще; гости от СУ „Св. Климент Охридски“ и студенти, проявяващи интерес към езика и културата на гърците. В приятелска атмосфера на научния форум бе представена книгата „Новогръцките диалекти в Югоизточна България“, плод на дългогодишен труд от страна на нейния автор проф. д-р Стойна Пороманска. Изнесени бяха доклади в различни научни области – морфология, фразеология, теория на превода. На вниманието на аудиторията бе представен и научен проект за изработването на онлайн гръцко-българско-гръцки речник на лингвистичните термини. С трепет ще очакваме и следващия форум, където интересите ни ще намерят своите пресечни точки.

Гл. ас. д-р Фани Бойкова,
докт. Марияна Карталова, докт. Милена Видралска

Тринадесетият българо-полски колоквиум

Гл. ас. д-р **Лилия ИВАНОВА**

На 20 октомври 2014 г. в зала „Компас“ на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ се проведе ТРИНАДЕСЕТИЯТ БЪЛГАРО-ПОЛСКИ КОЛОКВИУМ. Колоквиумът се организира за пореден път като плод на дългогодишното сътрудничество между Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ и Университета „Адам Мицкевич“ в Познан. По силата на създадената традиция, резултат от добрите колегиални взаимоотношения между двата университета, тази научна среща се случва веднъж на всеки две години, като удоволствието да бъде домакин на мероприятия-

тието тази година се падна на Филологическия факултет и Катедрата по славянска филология на Пловдивския университет.

Гости на колоквиума бяха колеги от България и Полша. От българските университети доклади изнесоха учени от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Велико-търновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, като, разбира се, най-много участници имаше от университета домакин. Представители на Полша бяха докладчици от партниращия университет – „Адам Мицкевич“ в Познан, от Университета „Николай Коперник“ в Торун

и от Академията „Ян Длугош“ в Ченстохова.

Колоквиумът бе открит от ректора на Пловдивския университет проф. д-р Запрян Козлуджов, поздравителни изказвания направиха деканът на Филологическия факултет доц. д-р Живко Иванов и ръководителят на Катедрата по славянска филология доц. д-р Жоржета Чолакова. От полска страна приветствие към гостите на колоквиума отправи проф. Мариола Миколайчак от Института по славянска филология на Университета „Адам Мицкевич“ в Познан.

Колоквиумът протече в две основни заседания, в които

бяха представени доклади с разнообразна и актуална тематика, свързана с българо-полски изследвания в областта на езика, литературата и културата. Докладите бяха придружени от плодотворни дискусии и разговори между участниците. Освен на гости от научните среди колоквиумът се радваше и на присъствието на студентите от специалността „Славянска филология“, които с интерес слушаха докладите на участниците.

След две години, през 2016 година, честта да бъде домакин на следващия колоквиум се пада на Университета „Адам Мицкевич“ в Познан.

Възпитаник на Юридическия факултет защити докторска степен в Испания

Гл. ас. д-р Ангел ШОПОВ

Публичната защита на дисертационния труд на докторанта Ангел Колев, магистър по право от Юридическия факултет на Пловдивския университет "Паисий Хилендарски" (випуск 2008 г.), премина успешно на 26 септември 2014 г. в Юридическия факултет на Публичния университет на Област Навара (УПНА) в град Памплона (Испания).

Темата на дисертацията е „Защита на основните права на малцинствата в рамките на българския мултикултурен модел“, научен ръководител на докторанта е проф. д-р Алехандро Торес Гутierrez от Катедрата по публичноправни науки на УПНА. Признание за качеството на преподаване в ЮФ на ПУ бе фактът, че председател на научното жури, което оценява дисертационния труд, беше д-р Ирена Илиева, професор по международно право в ЮФ на ПУ и в Института за държавата и правото на БАН. Останалите членове бяха проф. д-р Хосе Франциско Аленса Гарсия, декан на ЮФ на УПНА, и проф. д-р Оскар Селадор Ангон от Университета „Карлос III“ в Мадрид. Външни рецензенти на дисертацията бяха видните учени проф. д-р Джовани Чимбало от Университета в Болоня (Италия) и проф. д-р Джонатас Мачадо от Университета в Коимбра (Португалия).

Дисертацията разглежда модела на юридически гаранции на основните права на малцинствата в България и анализира въпросите на:

- взаимоотношенията между лицата от малцинствата и останалите;

- отношенията между лицата от малцинствата и държавата.

Специално внимание е отде-

След обявяване на резултата от гласуването на научното жури. Отляво надясно: проф. д-р Оскар Селадор Ангон, проф. д-р Ирена Илиева, д-р Ангел Колев, проф. д-р Хосе Франциско Аленса Гарсия и проф. д-р Алехандро Торес Гутierrez

лено на регламентацията на малцинствените права в областта на образованието, политическия, религиозния и културния живот.

Първата част на научния труд е посветена на историческото развитие на правния режим на малцинствата от създаването на българската държава до демократичните промени след 10 ноември 1989 г. Основни обекти на проучване в тази част са правният статус на гражданите от неправославно вероизповедание, предвиден в средновековното българско законодателство; правното положение на поданиците на Османската империя, изповядващи религия, различна от исляма; правата и свободите на малцинствата в България в периода непосредствено след Освобождението. Историческият дял завършва с анализа на антиеврейското законодателство (1940 – 1944 г.) и политиката на асимилация на малцинствените общности, прилагана от комунистическия режим.

В общата част са проследени основните гаранции на правата на малцинствата, предвидени в действащото българско законодателство. Отправна точка на

изследването е анализът на конституционната уредба на правата на лица, принадлежащи към малцинства. Следващите части на дисертацията разглеждат различни правни сфери, в рамките на които въпросът за малцинствата поражда сериозна полемика: защитата от дискриминация; интеграцията на малцинствата в образователната система; правото на свободен избор на име; свободата на съвестта и вероизповеданието, както и правото на лицата да развият своята култура в съответствие с етническата им принадлежност. Специално внимание е отделено на политическите права на малцинствата, включително и на конституционната забрана за създаване на политически партии на етническа или верска основа.

Като цяло научният труд поставя ударение на международноправните механизми за защита на малцинствата: съществуването на малцинствени групи и отношенията, които те поражда, са една от точките на взаимодействие между вътрешното и международното публично право. В допълнение изследването на уредбата на малцинстве-

ВИЗИТКА

Ангел Колев е роден в Пловдив. След дипломирането си по право в ЮФ на ПУ, от 2010 г. е редовен докторант в Катедрата по публичноправни науки на УПНА.

Участва в: а) проекта „Юридически инструменти за интеграция на многообразието“, финансиран от испанското министерство на образованието; б) група за изследвания на имиграцията, емиграцията и мултикултурализма; в) Балканското лятно училище по религии и обществен живот, организирано от ПУ „Паисий Хилендарски“ през 2013 г.

През периода 2010 – 2014 г. извършва научни изследвания в университетите в Бангор (Англия), Болоня и Коимбра, както и в нашия Юридически факултет по покана на Катедрата по международно и сравнително право.

Автор/съавтор на 13 публикации в областта на религиозните права и свободи; интеграцията и управлението на многообразието, както и на равенството във възможностите.

Ръководството на ЮФ и другите колеги от Факултета сърдечно поздравяват доктор Ангел Колев и му пожелават следващи високи академични успехи!

ните права е обогатено със социологически анализ на българския мултикултурен феномен.

Подчертава се специфичното значение на основните права, когато гражданите – техни титуляри – принадлежат към малцинствата. Тогава тези права се превръщат в *condicio sine qua non* за защитата, съхранението и развитието на тяхната културна идентичност.

Семинар, посветен на иновациите в науката

Технологичният център при Пловдивския университет организира семинар на тема: „Принципи и подходи за успешни иновации в науката“. Съорганизатор на семинара, който се проведе на 14 ноември 2014 г. в зала „Компас“, е гражданското дружество „Екотехнологии-21“ ДЗЗД, в което си сътрудничат ПУ „Паисий Хилендарски“ и „Аквахим“ АД.

Проф. Илия Илиев, в качеството си на модератор, откри семинара и представи лектора – г-н Георги Илиев, дипломиран физик, завършил след това

маркетинг и финанси, преподавател в Университета в Базел, Швейцария. Лекцията започна с провокативния въпрос към присъстващите какво очакват от нея и какво искат да научат. Под формата на своеобразен брейнсторминг, представяйки преди това определени модели от реалния живот, той се опита да изведе присъстващите до изводите, колко е важно изграждането на маркетингови стратегии независимо дали става за фирма, научен институт, или за нещо друго. Следвай-

ки темата на лекцията „Изграждане на бранд при научни институции и неправителствени организации. Маркетинг на биотехнологиите, създаване на стойности за дългосрочна комуникация. Кормило на Еш“, г-н Илиев даде интересни примери, свързани с организацията и представянето пред потребителите на обществения транспорт в Холандия, финансирането на научни институти от богати биотехнологични фондове и др. Той запозна присъстващите и с един от интересните инстру-

менти за изготвяне на бранд на дадена институция – „Кормилото на Еш“. Под бранд трябва да се разбира не само логото, което е върхът на пирамидата от цялото послание, предназначено да внуши интерес и доверие към предлагания продукт.

В този смисъл г-н Илиев успя – до края на лекцията той задържа интереса на присъстващите и им даде доста поводи да се замислят и по въпроси, свързани с тяхната конкретна дейност и представянето ѝ пред обществото.

„Пловдивски университет“

Публична лектория: „Паисий Хилендарски, преписи, преправки и приписки –

VIII. ЙЕРОМОНАХ ХАДЖИ ХАРИТОН РИЛЕЦ И ТРИТЕ МУ ПРЕПРАВКИ НА „ИСТОРИЯ СЛАВЯНОБЪЛГАРСКА“

Доц. д-р Мила КРЪСТЕВА

VIII.1. Теза и академични задачи

Българското възраждане познава всевъзможни ситуации, свързани с преписването на „История славянобългарска“ през XVIII и XIX век. *Тогава, по различни поводи*, книгата на Отец Паисий Хилендарски се „публикува“ ръкописно от монаси, свещеници, даскали, ученици, занаятчии, български и чужди учени... Сред тези (не)знайни хора-разкази от царството *Паисада* има и един паметен преписвач – ЙЕРОМОНАХ Х. ХАРИТОН РИЛЕЦ – единствения, който през Възраждането преписва Паисиевата книга три поредни пъти. Харитоновите ръкописи могат да се опишат условно като:

✦ Първа Харитонова преправка на „История славянобългарска“ (Змеево, 1831), достигнала до нас и съхранена под № НБКМ 1115;

✦ Втора Харитонова преправка на „История славянобългарска“ (Чирпан, 1831), опазена под № НБКМ 1114;

✦ Трета Харитонова преправка на „История славянобългарска“ (неизв., 1832), която е изгубена, а за някогашното ѝ съществуване съобщава анонимна статия в „Църковен вестник“ (1912 г.).

Като български учен, посветил професионалната си съдба на тълкуването на културните послания и духовните уроци на Българското възраждане, убедено вярвам, че с какъвто и аршин да премерим описаното събитие, **то все ще бъде Голямото събитие, отхранено от и заради високите потреби на Паисиевото съвремие да чете и слуша „История славянобългарска“**. Пък масовият читател на XXI в., а дори и специалистите не знаят почти нищо за преживяното от Харитон Рилец, който е бил от Големите възрожденци.

Ръководена от тази представа, лекцията си поставя за задача да разкаже на читателя от двадесет и първото столетие – „изгубен“ в делничата на компютризираното ни безверие – кой е Харитон Рилец и как е пребивавал в своето *отсам*. Изборът да се реконструира пространно (а не накратко) „житие-битието“ именно на Харитон (а не на някой друг от хората-разкази от царството *Паисада*) се обосновава с факта, че:

✦ именно (психо)биографичното в пътя на йеромонах х. Харитон Рилец

✦ и именно една от трите му преправки – ПЪРВА ХАРИТОНОВА ПРЕПРАВКА НА „ИСТОРИЯ СЛАВЯНОБЪЛГАРСКА“ (ЗМЕЕВО, 1831), която скоро ще излезе от печат с фототипия на оригинала на Харитон, с превод на съвременен български книжовен език и с изследване, преведено на руски и на английски – са най-главното в концепцията на ръководения от мен проект, чиято академична програма публичната ни лектория следва. Лекционната тема бе премислена по представения начин и заради необходимостта **да се даде публичност на неизвестни спомени и документи за живота на Харитон, които тук се цитират цялостно и се анализират системно за пръв път**. Те са публикувани през 1938 г. в съвместното краеведско изследване „История и етнография на град Чирпан“ на Никола Събчев и Таньо Пеев, но по неведоми причини все още не са въведени в научно обращение (**подчертаванията и курсивът в цитираните тук спомени и документи са на авторите**). За концептуализацията на лекционната теза спомогнаха: проучванията на Б. Ст. Ангелов за възрожденските преписи и преправки на Паисиевата история; монографията на Ив. Радев за таксидиотите и таксидиотството по българските земи през XVIII – XIX век; проучването на Д. Караджова за Втората Харитонова преправка; наскоро публикуваната в „Литернет“ статия на М. Куршумова, в която **по безспорен начин се идентифицира т.нар. Поп-Йоанова преправка от 1830 г.**

VIII.2. Кой е Харитон Рилец?

Харитон Рилец е роден с мирското име Христо в Меселимито – тога-

Продължение от брой 7 (442)

вашно българско село, отстояло според Г. Русески „надъ Брезово отгоре Пловдивски окръг“. Съществуват хипотези, че е роден *или* около 1790 г., *или* десетина години по-късно.

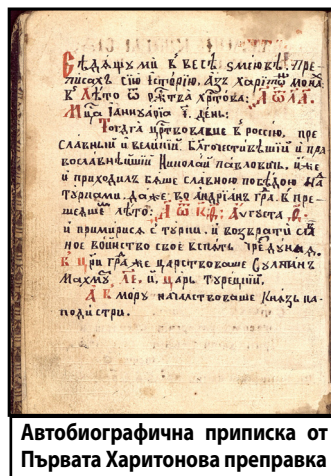
Първият съхранен автобиографичен документ за Харитон е от 1818 г. – това е приписка към Тълковно евангелие, съставено от монах Никифор Рилски (1770 г.). Приписката, която е изследвана от Б. Ст. Ангелов, известява, че през месец март на 1818 г. Харитон е посетил Йерусалим и Синайския манастир и е дарил описаното Тълковно евангелие. От приписката узнаваме още и че в пътешествието си Харитон е бил придружен от възрожденския монах Методий. Върху лист 408^б на същото Тълковно евангелие отново се среща името *Харитон*, което ще да е знак, че **монахът е имал специално отношение към ръкописната книга, затова е избрал да я дари лично на Синайския манастир**.

След завръщането си от Божии гроб Харитон се е озовал в Чирпан. Н. Събчев съобщава, че Харитон е бил един от „първите калугери, които са влезли в новопостроения светогорски метох през 1818 г., защото през 1819 г. той написал и оставил списък на свещениците, служили през 1819 г., както и на ония, които били в служба същата година“. „Списъкът“ е „поменик, написан през 1819 г. от *Харитонъ монахъ*, който учителствал в Чирпан и в качеството си на такъв, за пръв път преподавал тук *псалтикия*, та по този начин запознал мнозина с нея и приготвил църковни певци. Почеркът на Харитон монах е красив, правилен и поменикът е написан много правилно по старата кирилска азбука“. В първия си чирпански престой Харитон не е разгръщал единствено религиозно-проповедническа дейност: тогава и там той е изпратен по повелението на своя Рилски манастир, за да поеме задълженията си на монах таксидиот. Като такъв той

е участвал активно и във формирането на възрожденската чирпанска интелигенция. „Да се създаде такава интелигенция – потвърждава Н. Събчев, – не ще съмнение трябвало да има и организация, която първоначално да ратува само против гърцизма. Началото на такава организация ... сигурно е турено от Харитон...“. Сред многостранните изяви на възрожденца е и ръководната му позиция в *Чирпанския комитет*, която не е анализирана в науката. Членовете на този комитет „се зачислили в четата на *котленеца Васил х. Вълков*, който събрал цял отряд българи доброволци от Тракия и заминал да помогне на въстаналите гърци през време на *заверата* срещу Турция. Този същият Васил х. Вълков през 1828 г., в началото на руско-турската война (1828 – 1829 г.) действал да се подигне въстание в Тракия и се присъединил към Георги Мамарчев, наречен капитан Мамарчев, който организирал в това време **Котленското въстание**. Чирпанската младеж е била замесена в това въстание. А първите жертви, които е дал този комитет, са **хаджи Кольо Петков** и **хаджи Стамо Чома**, които, след **Харитон монах**, били душата на комитета...“.

Не разполагаме с фотография на Харитон, за да узнаем как е изглеждал, но пък до нас е достигнал личният спомен на Н. Събчев, който го представя така: „**Харитон монах**. ... бил повече *политически агитатор* и *будител*. За него съм слушал от Велчо Кирков, че той живял в светогорския метох, дето устройвал събрания и проповядвал, дето обучавал и по псалтикия и по четене и пр., дето било най-любимото му място за събрания в празнични дни, дето у хаджи Кольо Петков и хаджи Стамо Чома бил възбуден и повдигнат висок патриотизъм и задето били подозрени, затворени и убити от турците в затвора като политически престъпници“.

Ранният чирпански престой на Харитон се прекъсва в края на руско-турската война от 1828 – 1829 г. От ръкописно писмо от 1899 г. на старозагорския даскал Г. Русески до проф. В. Златарски узнаваме, че монахът е заминал за Русия („учил в Росия, гдето избягал с братията си в 1828 – 1829 година, двамата му братя се оженили и заселили около Харков или Одеса, а тоя се не оженил и дошъл в село Змеево (Дервент)...“.

Автобиографична приписка от Първата Харитонова преправка

* Лекцията следва научната програма на проекта „От идеята за историята към националното, космополитното и глобалното: преписите и преправките на „История славянобългарска“ и културноидентификационните модели на XVIII – XXI век“ (№ НИ 13 ФЛФО 14/20.03.2013 и 23.04.2014).

„История славянобългарска“, нейните предай нататък!“*

Науката отдавна е уведомена за „руския“ отрязък от житейското време на Харитон, **но в нито едно от познатите ми изследвания не се съобщават причините, поради които монахът е бил принуден да емигрира в чужбина.** А причините са следните: „Известна ни е руско-турската война през 1828 – 1829 год. – пише Н. Събчев, – когато, начело със своя главнокомандващ Дибич, руските войски стигнали до Адрианопол (Едирне, Одрин), дето се сключил мир в 1829 г. Руските войски се върнали, но наедно с тях избягали в Ромъния и Бесарабия триста хиляди (300 000) души българи от Тракия, които заявили на Дибича: „или ни избий с топове си, или ни вземи със себе си“, защото, явно е, те не са могли да останат по местата си, като се има предвид, че те са замесени в Котленското въстание на Мамарчев (1828 г.)“. Без да е бил пряк участник във въстанието, Харитон е организиран дейността на *Чирпанската комитет*. За да се спаси от преследване, той, заедно с другите участници в комитета, е трябвало да напусне България. За психобиографичната концепция на лекцията е важно, че **Харитон, в отличие от братята си, е избрал да се завърне у дома, и то когато животът му е бил силно застрашен. Осъзнатият му избор да подкрепи поробеното си Отечество отключва фантазия, която монахът въплъщава във всяка от трите си преправки на Паисиевата история – това е фантазията за Великата България, в чието географско описание съставителят включва и небългарската територия Дардания (Далмация), а тя е принадлежала на друга държава. Харитоновата фантазия уголемява своето Отечество, представяйки го такова, каквото го е бленувала поробената българска психика. Описвайки измислената география на Великата България, съставителят на трите възрожденски преправки на Паисиевата история, е (свърх)компенсиран малощен комплекс на низвергнатия в Хаоса на Игото, отключен от съзнанието за отродяването на своите от своето.**

От опазени свидетелства узнаваме, че след завръщането си от Русия Харитон е отишъл в Змеево: „**Отец Харитон.** Той бил монах от Рилския манастир. През 1830 г. бил изпратен за изповедник в с. Дервент (Змеёво), гдето у местния свещеник Йоаникий Петкович намерил Паисиевата история, от която си снел един препис“ (този цитиран фрагмент е въведен в науката от Мариана Куршумова). Преписът на Паисиевата история, направен в Змеево, е **Първата Харитонова преправка**, която е била завършена през януари на 1831 г. Наскоро след завършването ѝ Харитон се завръща в Чирпан. Дейността му от това време не може да бъде осъзната пълноценно, ако не се опише паралелно и с дейността на възрожденския монах Агапий Рилски. Задълженията на двамата „просветени монаси – според Т. Пеев, – които в продължение на 24 години неуморно и непрекъснато са проповядвали и будели народното чувство в Чирпан и околията му“, били: „да държат в църкви и сборове духовни проповеди с религиозен и обществено-нравствен характер; да посещават болни и недъгави и с молитвите и поученията си да им внушават да приемат божията милост и благодат; да украсяват божествената служба с мелодическото си пение; да помагат на нуждаещите се; и въобще да упътват и закрепват Христовото учение...“ Сред открояващите се Харитоновы изяви са произнасяните от него проповеди, а една от тях видимо е надскочила границите на религиозното учение и е оставила трайни следи у съвременниците му. Цитирам я като документ, съхранил опорите на идеологията на възрожденеца, безусловно осъзнал, че **СВОЯТ ЕЗИК Е СВЕЩЕН И ТРЯБВА ДА БЪДЕ ОПАЗЕН ОТ ПОГЪЛЗНОВЕНИЯТА НА ЧУЖДТЕ ЗАВОЕВАТЕЛИ.** Харитоновата проповед благовести: „*Будете любовни между вас... а най-паче не изказвайте тайните си на други язици... и ако чините така, пак ще възсия благодат Божия на вас... буди, буди!*“

Във втория чирпански етап от живота на Харитон има и нещо твърде открояващо се. То черпи духовна сила от придобитото знание в Русия: *където даскалът и книжовникът Харитон Рилец е получил по-високо образование, каквото е било невъзможно да се получи в тогавашната България; където емигрантът Харитон Рилец, напуснал по принуда поробеното Отечество, е изпитвал носталгията по изгубения Рай; където родолюбецът идеолог Харитон Рилец е открил, че изучаването и разпространяването на знанието от и за **своята История** е подстъп*

към извоюването на свободата на България. Това новопридобито познание Харитон вече е въплътят в първата си преправка, а четири месеца по-късно го е отразил и във втората. Към съществените данни, с които се дописват все още неизвестните на науката факти, са и свидетелствата на Т. Пеев, документиращи почитта на Българското възрождане към ръкописните преписи на Паисиевата история. Цитирианият фрагмент попълва и празнотите в познанието ни за Втората Харитонова преправка, която, както е видно, е предавана *от ръка на ръка, ЗАЩОТО Е БИЛА ПОТРЕБНА НА ВЪЗРОЖДЕНКОТО ВРЕМЕ.* Т. Пеев разказва: „**Отец Харитон.** ... През 1831 г. дошел в гр. Чирпан на съща длъжност [изповедник – бел. М. Кр.], гдето съградил Рилския метох, в който открил училище да подготвя учени граждани, уреждал в параклиса сборове, в които държал религиозно-нравствени проповеди, будил у гражданите народно чувство, като им чел пасажите от Паисиевата история. При това той снел нов препис на тая история ... [Втора Харитонова преправка – бел. М. Кр.] ... Любознателността да изуча прибавките и притурките, когато едно време баща ми в битността си на църковен епитроп я е донасал у дома да я чете, и съм се мъчел да дешифрирам някои думи от нея, а той ми е казал, че много хляб има да ям, докато се науча да разбирам *Царственика* – така наричаха тогава тоя ръкопис, – будеха у мене желанието да се снабдя с тая ръкописна история, да я препиша и предам в дружествената чирпанска библиотека на съхранение, както едно време оригиналът се е съхранявал в черковния ковчег, а после в читалищната библиотека ... една така скъпа старина, преписващ на която – светият о. Харитон – цели 15 години е проповядвал нейното учение в Чирпан и околията“. Тази почит на чирпанлии към ръкописната история, изработена в техния град по великденските празници на 1831 г. от монах Харитон, се потвърждава и от Н. Събчев. Чирпанският краевед явно не е знаел, че преписвач на Паисиевата история е Харитон, но пък по неоспорим начин свидетелства, че ръкописът е бил сред любимите книги на тогавашната чирпанска интелегенция: „**Историята на Отца Паисия – „Царственикът“** – мислят, че е преписан в Чирпан или от **хаджи Агапия**, или от друг калугер на светогорския метох, който ръкопис е известен като „**Чирпански ръкопис**“ (препис) и който бил четен тук в съборния с голямо задоволство и възхищение. Тук на „Царственика“ са гледали като на едно дълбоко учение, недостъпно за всеки ум да го разбере“.

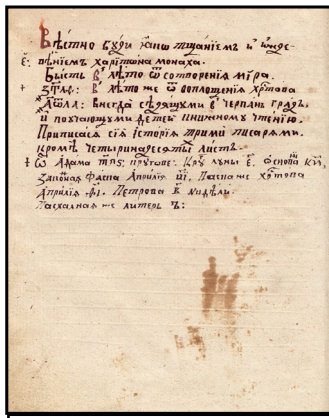
В дългия отрязък от „чирпанското“ време на Харитон е имало и промеждутъци, когато монахът е отсъствал от града. Има вероятност през 1837 г. Харитон отново да е посетил Змеево, защото името му се открива сред имената на чирпанските спомоществатели на „Християнски или благонравие...“ (1837) на Р. Попович. От автобиографични приписки, оставени по страниците на Втората Харитонова преправка, пък узнаваме, че монахът е посетил и Търново, а през 1850 г. е бил и в Калофер, където е имало голям пожар.

Другото от преживелиците на Харитон е забулено в тайни.

За края на човешкия му път съществуват само хипотези. И. Радев например приема, че монахът е починал наскоро след пожара в Калофер. Аргументира се с автобиографичните спомени от 1859 г. на х. Агапий Рилски („Братие у малко време още колко има монаси и йеромонаси, дето изпомреха ... дх. х. Харитон, който е правил на Чирпан метоха“). Боню Ст. Ангелов пък смята, че Харитон е напуснал нашия свят през 1878 г. Като доказателство цитира споменатото вече писмо на Г. Русеки, в което се съобщава, че Харитон е „дошъл в село Змеево (Дервент), учил там няколко години, одавал няколко ученици попове и даскали, занимавал се с преписване на българската история, оставил доста пари на дервентци да си построят черква и училище, имал едно евангелие, види се, ръкописно, и казал: „да ви оставя това евангелие, саде то струва 300 000 гроша пари и за цял българ. народ“, но дервентци не му знаели целта и честта с насила го извадили и той отишъл в Калоферския манастир, гдето си пренесъл книгите и парите и през 1877 година беше убит...“.

Тъй като съществува вероятност Харитон да е живял повече от 70 г., той може да е оставил и други преправки на Паисиевата история, които, ако ги е имало, не са достигнали до нас. Дали е съставил и други ръкописи по Паисиевата история, може би ние, Харитоновите следовници от XXI в., няма никога да узнаем. Но пък днес безусловно знаем, че няма друг български възрожденец, **който да е преписвал три пъти „История славянобългарска“, а това е достатъчно красноречиво свидетелство за почитта на йеромонах х. Харитон Рилец към значимото в духовната култура на Българското възрождане.**

ПРЕДАЙ НАТАТЪК!

Автобиографична приписка от Втората Харитонова преправка

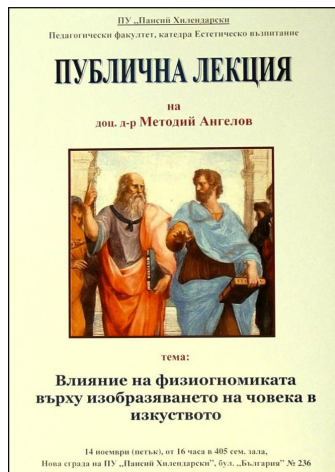
Влияние на физиогномиката върху изобразяването на човека в изкуството

Човекът винаги е бил една загадка за самия себе си и в своята хилядолетна история се е стремил да надникне в тайните за своята душевност и съдба. Физиогномичните учения са следствие на този вечен стремеж на човек да опознае, както себе си, така и околните, за да може да се ориентира правилно, да предвижда и да живее успешно в този свят. В същото време той е изразявал своите вярвания, възгледи, вълнения и мечти в изобразителните изкуства, визуализирайки ги в различни представи за самия себе си. Познанията за своята психическа и физическа природа човекът е изразявал външно чрез образи, които са фиксирани в различни артефакти и в произведенията на изкуството, достигнали до нас.

В различни етапи от човешката история откриваме, че физиогномичните възгледи са били силно обвързани с емпиричния всекидневен опит на хората, както и с различни философски и окултни учения. От една страна – те са допринесли полза при диагностиката в медицината и най-общата първична ориентация в околната социална действителност, но от друга – вреда поради пораждането на предрасъдъци и враждането им в някои расистки и антихуманни дискриминативни теории или поради приложението им като гадателски практики, поддържащи различни суеверия. В процеса на своето развитие физиогномичните учения са варирали от набор от обикновени простионародни вярвания до опит да бъдат систематизирани и превърнати в стройна емпирична наука. Оценката на тези опити и до днес остава спорна. Относно научния характер на физиогномиката в съвременния свят съществуват противоречиви мнения, но надделява схващането, че тя е псевдонаука. И все пак отделни нейни аспекти продължават да бъдат ползвани в различни сфери на човешката дейност, включително и научна – в антропологията, етнологията, криминалистиката, медицината, PR и най-вече в рекламата и изкуствата. Там приложението им е най-голямо, защото авторите чрез художествени средства трябва да представят скритото вътрешно морално и психи-

ческо съдържание на човека, неговия характер и качества чрез външността му, а физиогномиката им представя голям набор от описания и представи за връзката между характера и качества на човека и техните външни прояви.

През дългото историческо развитие стремежът към познание на скритата психическа и морална природа на човека чрез нейните външни признаци, както и представянето им по адекватен начин в изкуството са вървели заедно. Физиогномичните учения са давали богат материал от словесни описания и рисунъчни схеми за взаимо-

връзката между скритото психическо и нравствено, от една страна, и неговото проявление във външността на човека, от друга. Затова не е случаен интересът към тях от страна на хората на изкуството – най-вече художници, писатели и драматурзи.

В изобразителните изкуства, особено при фигуративното и реалистичното изкуство, представянето на душевността и характеристиките на персонажите е от най-съществено значение за успеха на едно произведение. При професионалното обучение на художниците първите етапи са овладяване на човешката фигура в пространството и нейното вярно от анатомична и пространствена гледна точка представяне. В началото процесът на обучение на художника е свързан с добиване на познания от точни науки – анатомия и перспектива, необходими за правилното изобразяване на формите на човека в пространството. Представянето на точ-

На 14 ноември в Нова сграда се състоя публичната лекция на доц. д-р Методий Ангелов във връзка с процедурата за хабилитация, на тема: „Влияние на физиогномиката върху изобразяването на човека в изкуството“. Публична лекция на тема „Аспекти на работа с таланти ученици от начална училищна възраст в обучението по математика“ изнесе и доц. д-р Владимира Ангелова. Встъпителните лекции по случай хабилитирането на двамата преподаватели от Педагогическия факултет бяха посрещнати с интерес от страна на аудиторията.

Представяме ви откъс от уводната част на монографията на доц. Методий Ангелов.

ната анатомична форма в пространството обаче все още не е изкуство, а по-скоро сръчно копиране на действителността.

Силата на реалистичното изкуство започва от онзи момент, в който анатомията и перспективата са само средство, за което художникът вече не се замисля по време на творческия процес, както поетът не мисли за граматиката. Целта на реалистичното изкуство е предаване на емоционални или идейни послания посредством обективните форми от страна на твореца към зрителя. Това е свързано вече с друг кръг професионални проблеми за художника от по-високо ниво, които изискват овладяването на изобразяването на движенията, мимиката, жестовете на човека, т. е. на динамиката. Тук анатомията, като основа за вътрешния строеж на формите в статика, дава на художника познания за логиката и визията на формите в динамика. Именно това е вторият съществен етап в професионалната подготовка на художниците и въобще на хората на изкуството, които се налага да визуализират човешки качества и характери – писатели, сценаристи, режисьори, графични дизайнери, работещи в областта на визуалната реклама. За да може едно произведение да няма характер на сух учебен етод, да не е само набор от мъртви наподобителски изображения на формите на човека, а да е живо и заразяващо, то героите в него трябва да бъдат жизнени, одухотворени, да имат излъчването, присъщо на живите хора. С една дума – художникът трябва на ярната мъртва форма да придаде живот и одухотвореност. Това насочва към необходимостта от свързване на изобразителните умения с психологически познания за човека, т. е. задълбочено навлизане в областта на психологията

и външните прояви на различните емоционални състояния на човека.

Именно на този етап физиогномиката има какво да даде на художниците, защото нейната цел и нейният предмет на изследване са свързани с разкриване на взаимовръзката между външните форми на човека и неговия характер и качества. Физиогномиката влияе върху изкуството най-малко в три главни посоки. Първата е нейната обвързаност с различни философски възгледи и вярвания, а оттам и влиянието, което оказва върху светогледът. Тъй като съзнанието на човека, чиято основна съставка е светогледа, определя неговите вкусове, оценки, избори и дейности, то влияе пряко и върху неговото творчество. В този процес популярните физиогномични вярвания, възгледи и представи, които влияят върху общественото съзнание, повлияват и художниците, и публиката като част от обществото. Те дават някакви познания за определени взаимовръзки между нещата – принципни представи за устройството на света и за неговото единство, за взаимовръзката между външното и вътрешното, за връзката между психичните явления и техния външен израз, за връзката между психическите качества на човека и животните и техните външни форми и т. н. На тази основа в изкуството се утвърждават няколко изобразителни принципа – представяне на доброто и високоморалното чрез красивото, а на злото и низкото – чрез грозното; търсене на обективните външни белези на красотата, които да бъдат числово изразими (канони с пропорции); представяне на човешки качества чрез животински форми и други.

Втората посока, с която

Дискусия в ПУ за правовата държава и склонността към нарушаване на законите

Публична дискусия „Правовата държава“ – като част от инициативата „25 години свободна България“, се проведе на 31 октомври 2014 г. в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Събитието се провежда под патронажа на президента на Република България Росен Плевнелиев. Организатори са Атлантическият клуб в България, фондация „Софийска платформа“ и фондация „Фридрих Науман“, а съорганизатор за Пловдив бе Студентският съвет на ПУ „Паисий Хилендарски“.

В рамките на инициативата са предвидени 5 публични дискусии в 5 университетски града в България – Пловдив, Благоевград, Бургас, Велико Търново и Русе. В Пловдив участници в дискусията бяха представители на три поколения – Йордан Соколов, роден през 30-те години на миналия век, Катрин Сариева – през 50-те, и Виктор Янков – през 80-те.

Специален гост бе доц. д-р Румяна Коларова, министър на образованието в служебното правителство, която е част от инициативния комитет на „25 години свободна България“. Тя провокира младите хора да разсъждават върху това какво представлява държава, в която има равенство, но липсва спра-

ведливост. Законите в правовата държава ограничават държавната власт, допълни проф. Коларова. Тя коментира проблеми като злоупотребата с политическо влияние, включително и на медии, което принципно противоречи на идеята за правова държава, както и кой може

Студентите активно се включиха в дискусията

да контролира овластените.

Йордан Соколов е известен юрист, политик и държавник, министър на вътрешните работи в правителството на Филип Димитров, депутат в 37-ото, 38-ото и 39-ото Народно събрание, председател на 38-ото НС. Катрин Сариева е историк по образование, била е и преподавател в ПУ „Паисий Хилендарски“. Заедно с дъщеря си Веселина Сариева, възпитаничка на Катед-

ства в съвременността – различните визуални стереотипи.

Третата посока на влияние на физиогномиката върху изобразителното изкуство е, че прави будни художниците за голямото физиогномично многообразие на формите на човешката глава и тяло, както и на тяхната динамика и връзката им с индивидуалните качества. В изкуството това стимулира процес на индивидуализация в портретното изкуство и на персонажите във фигуралните композиции, както и на търсене на повече психологизъм в творбите.

Съществуват и други линии, които могат да бъдат разкрити при един анализ на влиянието на физиогномиката върху изкуството – възникването и модата по силуетния жанр в края на XVIII и през XIX век, влияние върху методологията на историята на изкуството, върху изкуствоведските и културологичните анализи и други.

зание или санкциониране.

Склонността към нарушаване на закона се приема за храброст, заяви Катрин Сариева. Кога едно нарушение на закона превръща човек в престъпник и кога – в национален герой, попита тя аудиторията и даде примери с неоправдано високите скорости на пътя, хайдушките и партизанските движения, превземането на кораба „Радецки“ от четата на Христо Ботев и много други случаи от предишни епохи и от настоящето.

Гражданските обсъждания за съдбата на пловдивското кино „Космос“ са пример за възможността обикновените хора, използвайки законодателството, да преобърнат решение на Общинския съвет в града, обясни Виктор Янков. Той припомни сагата, започнала през 2010 г., когато с решение на Общинския съвет в Пловдив собствеността на киното от публична е променена на частна, като се очаквало имотът да бъде превърнат в паркинг от евентуалния си нов собственик. Благодарение на активността на гражданите една година по-късно собствеността отново е публична.

След презентациите на тримата лектори присъстващите в залата студенти им задаваха въпроси за живота преди и след 10 ноември 1989 г., кога са се чувствали по-добре, какви са основните разлики между двете епохи, разделени от тази ключова дата.

Модератор на дискусията бе водещият на обзорното политическо предаване „Седмицата“ на Дарик радио Кирил Вълчев. В края на дискусията той обобщил резултатите от анонимната анкета сред аудиторията днес. Тя показва, че всички, макар и с различен изказ, приемат, че правовата държава предполага равенство на възможностите и пред закона, каза Вълчев.

„Пловдивски университет“

От стр. 18

физиогномиката влияе върху изкуството, е, че тя разработва семиотична система от знаци за човешкото лице, по които от външните форми може да се разчитат качествата на човека. Това стимулира процес на физиогномична типизация в изкуството още от времето на Античността и утвърждава в него няколко характерни изобразителни типа, както и характерни черти, които стават знаци за определени качества. Те добиват устойчивост в историческото развитие на изкуството и влияят също така върху художествената деформация, с която се подчертават физиогномичните знаци и съответстващите им по подразбиране морални и психически качества на характерите на героите. В резултат на това влияние на физиогномиката в изкуството например се появява образът на класическия тип човек, а във визуалните изку-

Нова книга за семейните отношения

Книгата „Семейните отношения в променящия се свят“ излезе от печат със знака на издателство „СибИ“ – специализирано в областта на правната литература. Както личи от подзаглавието на книгата – „Правни, икономически и социологически измерения“, подходът ѝ е съвършено нов за българския читател, тъй като в нея за първи път у нас се прави мултидисциплинарен анализ на въпроси, традиционно разглеждани като семейноправни. Инициатор на анализа е изследователски екип от Юридическия факултет и от Факултета по икономически и социални науки на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“¹.

Сподвижници на инициаторите са техните колеги от Института за държавата и правото на БАН (ИДП), Съюза на съдиите в България (ССБ), Философско-историческия факултет на Пловдивския университет, Софийския университет, Съюза на юристите в България (СЮБ), Свободния университет в Амстердам (Холандия), Университета в Ополе (Полша), Националния университет за дистанционно обучение в Мадрид (Испания), които са предоставили свои материали за публикуване.

Книгата представлява двуезичен сборник (на български и на английски език), който включва 19 интерпретации на 21 автори, посветени на семейните отношения и правосъдие от перспективата на конституционното, трудовото и европейското право; на икономическата и социологическата анализ. Разработките са подредени в 4 тематични кръга, сред които централен е въпросът за границите между частното договаряне и намесата на държавата в отношенията между членовете на семейството. Академичният анализ е допълнен от позицията на практикуващите юристи. Представено е и студентско научно творчество².

Първите две части на сборника предлагат класически и смели интерпретации на брака, съжителството без брак и брачния договор. Римскоправната концепция за брака се оглежда в съвременното разбиране за този съюз, възплетено в модерното семейно право. Повлиян от времето е центърът на книгата, посветен на тълкуването и прилагането на противоречивия институт на брачния договор. Българските автори, както и колегите им от Холандия, Полша и Испания, пред-

лагат тълкуване на института в сравнение с други имуществени брачни режими от различни позиции. Застъпени са две полярни тези – брачният договор е инструмент, който може да удовлетвори всички потребности от регулация в семейството, но и тезата за границите на договорната свобода, определена от семейноправните принципи и ценности. Полезен е сравнителноправният поглед към различни системи на уредба на брачния договор и имуществените брачни режими, както и към режимите за уредба на имуществени отношения в двойки, съжителстващи без брак.

Последните два тематични кръга разискват отношенията родители – деца и края на брака. Представена е позиция по българската дискусия за правата на майките и на бащите и за интересите на детето при прекратяване на брака. Критично е осмислена позицията на законодателя и на съдебната практика за решаването на споровете между родителите, включително и този за съдебно-то разрешение за пътуване на дете в чужбина. Разгледани са европейскоправните аспекти на производствата по брачни дела. Не на последно място, представени са идеи за промени както в законодателството за семейството, така и при тълкуването и прилагането му в контекста на съвременните тенденции в поведението на членовете на семейството и в интерес на децата.

Представянето на книгата се състоя в два различни дни, на 28 октомври – в София, и на 30 октомври 2014 г. – в Пловдив, със съдействието на издателство „СибИ“ и ЮФ на ПУ – от една страна, и ИДП и ССБ – от друга (за събитието в София),

и ФИСН на ПУ и пловдивското дружество на СЮБ – от трета страна (за събитието в Пловдив). В допълнение първото поред представяне беше посветено на 145 години от създаването на БАН, а второто – на Деня на народните будители, 1 ноември.

По време на представянята участниците имаха възможност да се запознаят накратко със замисъла на редакционния съвет на книгата и най-вече – с основните идеи от анализите на повечето автори в сборника, да им зададат въпроси и изразят свое мнение по дискутираните теми. Макар и осъществени като две отделни събития, резултатите от тях се допълват много интересно и заедно оформят впечатлението от едно по-цялостно представяне на книгата, тъй като отчасти авторите, резюмиращи свои материали, както и аудиторията участници бяха различни. Водещи на двете прояви бяха членовете на редакционния съвет на сборника доц. д-р Велина Тодорова, доц. д-р Григор Григоров и д-р Ангел Шопов.

На представянето в София, състояло се в Конферентната зала на ВКС в Съдебната палата, аудиторията бе от юристи – както изтъкнати практики и теоретици (съдии, преподаватели от юридическите факултети на ПУ, СУ, УНСС, НБУ и БСУ, изследователи от ИДП, адвокати), така и млади колеги (студенти и докторанти). Имаше и представители на неправителствени организации (НПО) в областта на семейните отношения – например Асоциация за детско развитие „Член 24“.

Премиерата на книгата

в Пловдив се проведе в зала „Компас“ на Пловдивския университет и събра преподаватели, студенти и докторанти от ЮФ и ФИСН на ПУ; студенти и докторанти от други факултети и висши училища, културолози, филолози и практикуващи юристи – съдии, заместник-омбудсмана на Пловдив, юристи-консулти, адвокати.

В своето изказване съдия Гая Вълкова от Софийския районен съд се спря на оскъдната правна уредба на неимуществените отношения между съпрузи и между съпрузи и деца, като приветства появата на нови изследвания по темата. Тя подчерта мястото на всеки един от родителите, без значение от неговия пол, за защита на интересите на детето и особено акцентира на чуждестранните изследвания, намерили място в книгата, които ще бъдат от особена полза.

На представянето в Пловдив съдия Александър Точевски от Пловдивския районен съд одобри подхода на сборника да обхване и изследва семейните отношения в тяхната динамика, като от своя страна обрърна внимание на анализите в него, посветени на неуредени до момента от правото ни явления в семейните отношения. Той говори и за практическите въпроси по семейни спорове – за разводите по взаимно съгласие; личните отношения на дете с дядо и баба. Съдия Точевски оцени високо материалите в сборника, посветени на разрешението за пътуване на дете в чужбина и на лишаването от родителски права.

Резюмето дали бракът е договор (студия на д-р А. Шопов и д-р Кр. Митев) предизвика дискусия на представянето в Пловдив. Въпрос зададе адв. Маргарита Димова за вида договори, които стои най-близо до брака като правен акт. По идея на доц. Григоров се разисква характерът на отговорността за вреди между съпрузи – договорен или деликтен. Интересно допълнение бе направено от д-р Георги Мишев, културолог, който осветли публиката по вижданията за брака на древните елини и траки.

След експозето на д-р Радослава Янкулова по немския опит за хоризонталното действие на основните права в светлината

¹ Екипът реализира сборника в изпълнение на проект, финансиран по договор № НИ 13 ЮФ 11/2013 с фонд „Научни изследвания“ на ПУ „Паисий Хилендарски“.

² Повече за съдържанието и авторите в сборника вж. <http://www.sibi.bg/display.php?page=cat1&sub=70&id=443>.

и представянето ѝ в София и Пловдив

на брачния договор на представянето във ВКС, проф. д-р Емилия Друмева сподели свои размисли за действието на основните права в частното право и поздрави авторите, оценявайки книгата като много стойностна.

Изводите на д-р Ярослава Генова от анализа ѝ на пресечните точки между правото на труд, на трудово възнаграждение и брачен договор също предизвика широк отзвук у аудиторията в зала „Компас“, като въпросите към нея бяха главно от колегите адвокати. Със същия интерес, този път и от страна на студенти и икономисти, беше възприето и резюмето на д-р Атанас Владиков от ФИСН на материала му за оценката на човешкия капитал в условията на граждански брак, основан на наблюденията му по водещата практика на американските съдилища. Беше зададен въпрос от адв. Атанас

както и това на съдия Васил Петров, докторант в ЮФ на СУ, посветено на съвместните завещателни разпореджения между съпрузи.

Начало на експозетата от третия тематичен кръг постави доц. д-р В. Тодорова с темата за споровете между майки и бащи за родителски права. Доц. Тодорова изрази мнението си, че в момента у нас *de facto* няма равенство между родителите по повод на упражняването на родителските права след развода. Тя аргументира тезата, че организацията на родителството след развода зависи не от правата на родителите, а от интересите на детето.

Изказването на доц. Тодорова предизвика оживена дискусия с представители на организацията на бащите. Особено активен беше адв. Пл. Борисов, който, след като приветства появата на книгата, макар и със

Тезата на доц. Тодорова беше подкрепена от друг участник в дискусиата – Георги Ганчев, главен асистент и докторант по граждански процес в ЮФ на ПУ.

Съдия Иван Георгиев, докторант в ИДП, представи съвместната си публикация със съдия Цветелина Кържева, посветена на процесуалните аспекти на лишаването от родителски права. Той акцентира на предимството на неимуществените пред имуществените права в тази процедура.

бащите и потърпевш); изказано бе мнение за приложение на режима на общата дееспособност при пътуване на дете в чужбина (Анна Чолакова, главен асистент в ЮФ на БСУ и докторант).

В последния, четвърти по ред тематичен кръг, експозе представи абсолювентът от ЮФ на ПУ Ивайло Василев. Той предлага въвеждането у нас на познатия на редица чужди законодателства институт на законната раздяла³, която спо-

Момент от представянето на книгата в Пловдив

Костов дали, освен да се трупа човешки капитал в брака, може и да се търпят загуби от другия брачен партньор. Участниците в дискусиата сами хвърлиха мост между двете представени разработки, като попитаха наследяват ли се натрупаните осигурителни вноски от единия при смърт на другия съпруг. Дискутираше се нашата правна уредба и семейното подходящо облагане на САЩ, което допуска наследяване на тези вноски.

С интерес бяха посрещнати и резюметата на следващите автори – ас. Димитър Топузов, докторант в ЮФ на ПУ, за симулацията при брачния договор,

забележки, изрази несъгласие с тезата на доц. Тодорова и посочи като примери за нашия законодател законите на Австралия и Швейцария по повод на уредбата на споделеното родителство. Адв. Борисов набеляза и проблеми на семейното ни законодателство, отчасти засегнати в други анализи, публикувани в книгата – например невъзможността да се оспори произходът от бащата, отправи предложение *de lege ferenda* да се въздигне като престъпление непредставянето на дете и се спря на уредбата на допълнителните протоколи от Конвенцията за правата на детето.

Абсолювентът Ивайло Василев беше удостоен със званието „студент-будител“

Обсъждането продължи съдия В. Петров, който постави въпроса за тежестта на доказване при производството по лишаване от родителски права.

Студентът от ЮФ на ПУ Веселин Козарев скицира практическите аспекти на съдебното разрешение за пътуване на дете в чужбина и направи предложения за промяна на практиката. Резюмето му предизвика доста въпроси – от това дали е редно изобщо да има разрешение за краткотрайно пътуване в чужбина (доц. Тодорова) до подкрепа на производството, но с предложения *de lege ferenda* (адв. Борисов); да се вписва в нарочен регистър така даденото разрешение (И. Василев); че отвлечането на дете може да се случи и при дадено разрешение за пътуване в чужбина (Атанас Блидов, асистент от ИДП към БАН); че и сега извеждането на дете в държава, която не е страна по Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца, представлява проблем, ако детето бъде оставено в тази държава (Стоян Колев, НПО на

ред автора е средство за бърза и ефективна промяна в брачните отношения при настъпил разрыв между съпрузите. Предложението беше посрещнато с обсъждане от публиката, която оприличи института на квази-обезпечително производство в съпругеските отношения (апелативен съдия Севдалин Божилов).

Във връзка с Деня на народните будители на представянето на книгата в Пловдивския университет абсолювентът И. Василев беше награден от ръководството на ЮФ на ПУ с грамота за цялостната си дейност и активното си участие на студентски форуми, като и беше удостоен и със званието „студент будител“.

Времето, отредено за представянето на книгата и в двата града, бързо отлетя, като все надхвърляше очакванията на организаторите за ползата от дискусиата и заинтересуваните от семейните отношения, които не са само юристи.

Да пожелаем книгата да има свой нов тираж и свои следващи томове!

**Ас. Димитър ТОПУЗОВ,
д-р Ангел ШОПОВ**

³ При подготовката на сборника за печат този материал спечели през м. септември 2014 г. трета награда в ежегодния национален конкурс за студентско научно съчинение в областта на частното право.

Филолози от ПУ взеха участие в IV българо-турски колоквиум в Одрин

Международният колоквиум „България и Турция на межкултурния кръстопът: език, история, литература – IV“ събра в Одрин преподаватели от ПУ „Паисий Хилендарски“, Тракийския университет в Одрин и Анкарския университет. Това бе четвъртата научна среща на учени от двете държави. Домакин на събитието през тази година бе Тракийският университет в Одрин, а съорганизатори на форума – Филологическият факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“ и Анкарският университет.

Третият българо-турски колоквиум бе проведен през октомври миналата година, а домакин на събитието бе Пловдивският университет. Излезе от печат и сборникът с докладите от 2013 г., като премиерата се състоя в деня на откриването на научния форум в Одрин – 9 октомври 2014 г. Сборникът бе представен от ректора на Пловдивския университет проф. д-р Запрян Козлуджов.

Научният форум бе открит с встъпително слово на ректора домакин – проф. д-р Йенер Йорюк. Тържествени встъпителни слова произнесе също ректорът на ПУ „Паисий Хилендарски“ проф. д-р Запрян Козлуджов и проф. д-р Хюсеин Мевсим от Факултета по лингвистика, история и география на Анкарския университет. В хода на работните заседания

бяха представени интересни изследвания в областта на турския език, съпоставителната лингвистика, литературознанието, двустранните исторически, културни и икономически контакти. Пловдивските участници – проф. д.ф.н. Диана Иванова, проф. д.ф.н. Клео Протохристова, доц. д-р Красимира Чакърова и ас. Харун Бекир, изнесоха доклади, посветени на актуални въпроси: ранните турски заемки в българската книжнина; музея като топос в творчеството на Орхан Памук и Елиф Шафак; употребата на неизменяеми думи от турски произход в съвременния български език; езиковите политики по отношение на турския език като майчин в рамките на езиковото планиране в България. Модератор на едно от заседанията беше деканът на

Пловдивските участници в колоквиума заедно с турски колеги

Филологическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“ доц. д-р Живко Иванов.

Организаторите на международния колоквиум оказва сърдечен прием на своите гости от България, организирани за тях богата културна програма – посещения на известни одрински забележителности (Музея на здравето, джамията „Селимие“ и др.).

След провеждането на IV международен колоквиум се очаква научното сътрудничество между Пловдивския уни-

верситет и университетите в Одрин и Анкара да продължи още по-интензивно. Предстои отпечатването на двуезичния сборник с материали от одринския форум „България и Турция на межкултурния кръстопът: език, история, литература – IV“. Очаква се книгата да бъде представена на следващия българо-турски колоквиум, който ще се проведе в Анкарския университет през октомври 2015 г.

Ас. Харун БЕКИР,
доц. д-р Красимира ЧАКЪРОВА

Центърът за руски език и култура организира международен семинар по превод

От 14 до 16 ноември 2014 г. Центърът за руски език и култура към Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ организира за четвърта поредна година, вече и с международно присъствие, научно-практически семинар на тема „Обучение по преводаческо майсторство“ за млади русисти с участието на руски специалисти – съвместен проект с фонд „Руский мир“. Участници в семинара бяха студенти от 7 български университета (СУ, ВСУ, УНСС, ВТУ, ШУ, НБУ), както и студенти от университетите в Острава (Чехия), Белград (Сърбия) и Истанбул (Турция).

Уникален в академичната практика студентски форум,

Обща снимка на всички участници в семинара

който събира млади бъдещи преводачи на прага на професионалната им кариера, семи-

нарът включваше в програмата си две общи лекции, майсторски класове, две кръгли маси

и практикум по превод, обединени в темите: „Изкуството на детайла и детайлът в изкуството“, „Езикът на киното“, „Езикът на художествената проза“, „Език и дипломация“, „Език и бизнес“. Гости на форума бяха Екатерина Загорская, заместник-ръководител на отдел „Руски центрове и кабинети“ на фонд „Руский мир“, писателят Борис Евсеев – професор в московския Институт по журналистика и литературно творчество, режисьорката Олга Василиева – доцент в Държавния институт по кинематография, известните български преводачи Валентина Радинска и Венка Ризова.

Център за руски език
и култура

Белетристичен дебют направи професор по литература

Тенчо ДЕРЕКУВЛИЕВ

Професорът по нова българска литература Иван Станков от Великотърновския университет се радва на засилен читателски интерес. През тази година авторът на научни интерпретативни книги върху творчеството на ярки имена в националната ни литература излезе пред публиката с дебютното си белетристично четиво „Спомени за вода.Dm“, чиято пловдивска премиера се състоя на 15.10.2014 г. В б. аудитория на Пловдивския университет той сподели с публиката някои основни моменти около историята на тази книга.

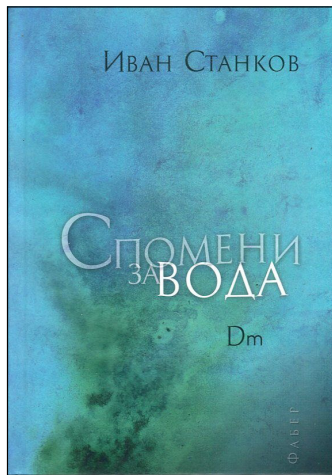
„Спомени за вода.Dm“ е дълго писана, без да е мислена като книга. Исках да споделя с приятелите част от себе си. Не съм се целил високо, макар че бях претенциозен към написаните текстове. Книгата вече не зависи от мен и нищо не мога да направя за нея, каза професорът.

Доц. Владимир Янев от Пловдивския универси-

Иван Станков

тет нарече белетристичния дебют на колегата си изненадващ. Приятните усещания от първото чуване на разказите и изненадата си не съдържа и друг литературовед – доц. Димитър Михайлов от Великотърновския университет. Може би съм един от първите читатели на разказите на Иван Станков, а най-напред ги слушах от него. Отдавна имах глад към плътното, енергийното

авторско писане, което Иван Станков е постигнал, посочи доц. Михайлов.

„Спомени за вода.Dm“ вече е с изчерпан първи тираж. Издателят Нейко Генчев от Фабер, който присъства на премиерата в Пловдив, заяви, че книгата го е грабнала още при първия прочит. Импулсивно е създал и корицата.

Ето и две мнения за книгата. Първото е от сайта на издателство Фабер:

„Спомени за вода. Dm“ е художествена проза. Опит да се осмисли един личен път през времена, книги и музика. Представява бавен литературен реквием в ре минор.

Разказва за живота и смъртта на анонимно крайдунавско село и на неговите хора. Все познати неща. Но книгата не разчита нито на историите, нито на историята. Някои от случките са действителни. Останалите са истински.

„Спомени за вода. Dm“ е практическо несъгласие с бързата литература. Главен герой в нея е реката Дунав, най-бавната българска река. Другите герои са хора, заминали по водата, потънали в нея или останали на брега ѝ. Всички те са родени от малко личен и от много чужд навигационен опит през морето на думите.

В духа на добрата традиция разказите в „Спомени за вода. Dm“ се държат за ръце. В книгата има пряка реч, но няма диалози, защото те са имитация на действителността. Тази книга се храни от другаде.“

Второто е от послеслова на Емил Андреев:

„Рядко първата книга на един писател е толкова зряла, изящна и силна. За мен „Спомени за вода“ е покъртително четиво, сякаш е реквием за едно отминало време, толкова скъпо и близко на сетивата ми. В някакъв смисъл тези разкази са и мои разкази – и заради Дунава, и заради годините на невинност и изострена осезаемост, когато светът се случваше пред волните ни детско-юношески очи. Този свят беше и беден, и гладен, вънкашно объркан от неприсъщи нам чужди практики, но вътрешно богат, с воля за оцеляване и спасителна наслада от просто то човешко задължение все пак да се живее. Героите на Иван Станков, населяващи безименното крайдунавско Село, са обобщени образи на една епоха, когато хората все още вярваха в чудеса. И те се случваха!“

Поезия*

Росен КАРАМФИЛОВ

*Есента прелива отвъд зимата
театър София ми се стори остарял
с поне осемдесет и осем години
продължих нататък по Заимов
на път за среща с един велик поет
с детски очи в които плуват поеми
той закъсня но и аз не дойдох навреме
споделих му за своето печално щастие
за безсънието напоследък му споделих
бях някак доволен някак радостен бях
бях ням и бях всякак свободен при себе си
пуших от цигарите на този велик поет
дишах мълчях разказвах дишах мълчях
Поетът ме слушаше с влага у съзнанието
с внимание у сетивата ме опознаваше
съвсем приглушен бе разговорът ни
едва чувахме изречените думи
познавайки пълнокръвното им значение
навярно бяхме обречени до живот.*

* Росен Карамфилов бе отличен в Националния поетичен конкурс „Добромир Тонев“ с наградата на Филологическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“.

История

ХРИСТИЯНСКАТА ЦЪРКВА И

Тодор БИКОВ

Исторически християнството възникнало като ново религиозно учение и неоавраамическа религиозна практика при римските императори принцепати Август (27 пр. н. е. – 14 от н. е.), когато в римския протекторат Юдея се родил Исус Христос, и Тиберий (14 – 37 от н.е.), когато Месията, самият основател на християнската Църква, бил разпънат и издъхнал на кръста – 34 г.

Според догматическото определение Христовата Църква е органическо богочовешко единство на хора, вярващи в Господ Исус Христос и търсещи спасение от греха и смъртта, и вечен живот в Него и чрез Него. Земната Църква е основаното от самия Христос човешко общество от вярващи в Христа Богочовека, съчленени в един жив духовен богочовешки организъм, в едно тяло Христово с невидим Глава Исус Христос, обединени от еднаква вяра, единно свещеночашие, еднакви тайнства и постигащи освещение и спасение чрез действието в тях на освещаващия Дух Божий.

Такова е догматическото и непроменливо разбиране за християнската Църква, която според Символа на вярата е още единна, свята, сборна, католикѝ (всемирна) и апостолска. До Великата схизма през 1054 г. Църквата действително е една и единствена. След схизмата тя се разделя на Източноправославна и Римокатолическа.

Източноправославната Църква е запазила и пази в пълна чистота не само православно учение на апостолите и съборите на древната Църква, но и начина на управлението си, което е същото, каквото е било и преди да се появи папството с претенциите си за първенство и главенство.

Римокатолическата Църква е запазила и пази идеята за църковното единство, обаче при нея то е преди всичко административно, насаждано е насилствено и с чисто светски средства. Римокатолиците настояват най-много, че църквата им е католическа, всемирна, всеобща. Но всъщност тя е неразривно свързана с град Рим и римския папа, докато католическата предполага всемирен съюз от поместни църкви, както е било в древността, и е в Източноправославната Църква до днес. Тази Църква

Тодор Биков

кардинално се е отклонила и от апостоличността, защото папският институт не е апостолско писание или предание, а средновековно човешко изобретение.

Самата християнска Църква има изключително богата и драматична история. Непосредствено след възникването ѝ е подложена на неистови гонения от римските императори, които не приемали ексклузивния ѝ монотеизъм, който забранявал на християните да се кланят на друго, освен на единия по естество, а троичен по Лица Бог – Бог Отец, Бог Син и Бог Свети Дух. А в задължителната култова практика на древния Рим решаващо значение имал култът към императора. На императора се дължало богоско поклонение, което не било проблем за езичниците политеисти, но християните го възприемали за гнусно идолопоклонство и категорично отказвали да се кланят на гения на императора. Държавната власт приемала това като политическа неблагонадеждност и предателство към империята. Затуй осъждала на нечовешки мъки и смърт християните единбожници.

През първите три века от своето съществуване християнството дало стотици хиляди мъченици. Гоненията свършили, когато през 313 г. тетрарсите Константин и Лициний издали Миланския едикт, с който всички религии в империята, включително християнската, били обявени за равноправни и най-накрая се давала възможност християнството да се изповядва и развива свободно. Чрез този едикт били върнати конфискуваните църковни имущества – материалният субстрат и основа на бъдещото църковно строителство.

По своята същност и зна-

чение Миланският едикт от 313 г. представлявал преломен момент в историята на християнството. Преследвано в продължение на векове, чрез едикта то било окончателно легализирано. Няколко години покъсно, когато тетрархията била премахната и Константин станал единствен господар в империята, християнската религия и нейният институт – Църквата – започнали да играят решаваща роля освен в религиозния, и в социално-политическия живот на Римската империя.

Започнала нова епоха в историята на религията: с официалното признаване на християнската Църква държавата въобще признала свободата на съвестта и изповеданието на всички лица, организации... на цялото човечество. Сформирали се нови, сложни и преплитачи се взаимовръзки между Църква и държава.

Император Константин искрено ненавиждал столицата Рим. Тук езичеството имало здрави корени сред аристокрацията и учените. Храмовете и различните езически паметници на всяка крачка напомняли за него. Новата християнска империя се нуждаела от нов административен и духовен център и Константин построил на Босфора, върху мястото на малкото селище Византия, нов град, наречен на името му – Константинопол.

Новата столица Константинопол станала съвършено християнски град и била завършена през 330 г.

За по-лесно управление на безбрежната Римска империя император Константин я разделил на Източна (Византия) – със столица Константинопол, и Западна – със старата столица Рим. Това разделение естествено довело до западане на западната част, която станала лесна военна плячка за варварите, които през 476 г. окончателно превзели Рим и Западната Римска империя престанала да съществува, а варварите, които я наследили, приели религията на победените и нейната институционална йерархия, чийто глава бил именно римският епископ – папата.

С истинско християнско настроение Константин се отличавал до смъртта си. Имал съкровено желание да се кръсти като самия Спасител във водите на река Йордан, но през 337 г. тежко заболял и побързал да приеме кръщение.

Никомидийският епископ Евсевий извършил над него великото тайнство и така Константин, който за големи заслуги към държавата получил прозвището „Велики“, станал първият император християнин. Езичниците го поставили в пантеона на римските богове, а Църквата го признала за светец и равноапостол.

От Константин Велики насам императорите не само признавали Църквата, но дори я въздигнали в „държавна“ Църква. Църковници и държавници съвместно изработили доктрината за „християнска държава“, като Църквата, главно духовенството, получавала от държавата някои светски привилегии, а от своя страна клирът не само косвено, но и пряко поддържал държавата и нейната политика. Като приели обаче християнската религия за държавна, императорите започнали да преследват и забраняват най-напред езичеството (Грациан и Теодосий през 392 г.), а покъсно – всяко друго разбиране на християнската вяра освен „ортодоксалното“ или законоустановеното (Валентиниан – 425 г., и др.).

Римската държава видимо се върнала към езическото си начало, а Църквата, която най-много е страдала от него, го поддържала, като по този начин се отдалечавала от главното си цивилизационно постижение – свободата на съвестта и вероизповеданието, без които няма свобода, няма и не може да има истинска съвест и вяра, не може да дойде и не може да бъде Царството Божие на земята.

Езичеството на „християнската“ държава се проявявало и в това, че държавата като държава и императорът като император започнали да се разпореждат с вътрешния живот на Църквата. Още Константин Велики (който като езически римски император е бил „*pontifex maximus*“) след „одържавяването“ на християнската Църква се самонарекъл „външен епископ“ на Църквата и самата Църква започнала да гледа на него като на „общоцърковен епископ“. А император Констанций направо заявил на един църковен събор – най-висшия орган на Църквата: „Моята воля е църковен закон“.

На съборите самите епископи вече приветствали императорите като „царе-архиереи“. А въпреки теорията си за „добро-

ДЪРЖАВАТА ДО ВЕЛИКАТА СХИЗМА

то съгласие“ между държавата и Църквата император Юстиниан Велики законодателствал във всички сфери на църковния живот с ясното съзнание на доминиращ епископ...

Въобще във византийския ареал изобилстват факти за държавна доминация над Църквата – явление, което с основание се нарича „цезаропапизъм“. Като се изключат обаче опортюнистичните теории на някои средновековни тълковници (Теодор Валсамон, Димитър Хоматиан, Симеон Солунски...) и слабостите на единични и незначителни йерарси, Православната църква твърдо се държала о установената в каноните надполитичност (30, 84 апост. прав.; 6 и 12 прав. на IV в. съб.; 6 прав. на VII в. съб. и др.). Цялата борба около иконопочитанието е била същевременно борба за свобода на Църквата от държавата. И самата държава в лицето на един от най-мощните византийски императори, Юстиниан Велики, е принудена (макар теоретически) да търси (VI новела) отношения на „симфония“ – „добро съгласие“, между държавата и Църквата.

Междувременно политически и исторически обстоятелства на Запад са способствали след 476 г. римският епископ в началото да съсредоточи в ръцете си религиозния и националния живот на Запада, по-късно да обедини западния свят около личността си и най-сетне да наложи супероритетата на Римската църква, на папата, не само в църковно, ала и в политическо и държавно отношение. Ключови фактори за това били разделянето на Римската империя в края на IV в., по-късното загиване на западната ѝ част под напора на настъпилото велико преселение на народите, националнополитическото раздробяване, като всичко това довело до образуването на нови държави.

Психологическа, културна и политическа предпоставка за приматството на папата била и още живата идея на древноримския свят за единия и единен Pax Romana с център Urbs Aeterna и стотина години по-късно папа Григорий Велики (590 – 604) започнал да вижда в краля преди всичко „медиатор“, чрез когото се разпределя Божествената милост сред народите. Според този понтифекс именно кралят (а не духовенството) е длъжен –

подобно на Константин Велики, „сам приел вярата и обърнал народите, живеещи под негова власт“ – да „преследва демонските култове“ и да издига нови християнски храмове, което изявява тенденция към доминиране на папата.

По стечение на обстоятелствата римският епископ като епископ на многовековната имперска столица се ползвал на Запад с авторитета на консервативен и стабилизиращ

Рафаело: Кръщението на Константин

религиозен и политически фактор. В оформящите се взаимоотношения между него и държавата той не закъснял да афишира примата си. В писмо до император Анастасий (494 г.) папа Геласий пише: „От две сили се управлява светът – от светата (сила) *pontifices* и от царската, като при това тежестта на свещениците е толкова по-значителна, че те също и за царете на хората трябва да дават сметка пред Божия съд“; друго негово заявление е не по-малко категорично за съзнанието му на върховенство и последна инстанционност: „Катедрата на св. Петър има право да решава, да съди за всичко. Никой не може да съди за нейното решение. Щом каноните определят, че от всички страни на света до нея може да се апелира, то на никого не е позволено да апелира срещу нея“.

Така до Реставрацията през XVI в. папоцезаризмът всъщност си изработил и е практикувал следните по-главни ръководни начала:

Църквата е цялото човечество, всеобгръщащата божествена универсална държава. Главата на Църквата е глава на човечеството. Властта на папата, власт свещеническа и царска, произхожда непосредствено от Бога;

Всяка власт, както и да се нарича тя, където и да същест-

вува, идва от папската власт, дадена непосредствено от Бога. Следователно и държавата, и императорът стоят несравнимо по-ниско по произход и по призвание от Църквата и папата;

Самостоятелността на държавата се определя изключително чрез суверенното църковно законодателство. В материално отношение държавната власт трябва да служи на църковната власт,

но най-вече в следните три направления, или действия:

- 1) държавата непременно да постави в служба на Църквата своята принудителна сила;
- 2) да служи преди всичко на целта да се запази единството на католическата вяра;
- 3) да прокарава църковното правосъдие.

Папите провъзгласили правото си да отменят и да провъзгласяват за нищожни държавните закони, правото си да свалят от престола и да качват на престола царете.

Под управлението на Иннокентий III папизмът достигнал върха на своята слава и могъщество. Църквата и светът били в нозете на папата. Крале го почитали и му служили коленопреклонно. Във встъпителното си слово на свикания от него вселенски събор през 1215 г. в Рим той заявил, че Господ не само е направил апостол Петър глава на земната Църква, но и му е дал власт над целия свят и както всяко коляно трябва да се тревие пред Христа, така всеки трябва да се покори на апостол Петър и неговите папски наследници. Никой принц – казал той – няма право да управлява, ако не служи на Петър (т. е. на папизма) с почитание и пълно покорство.

Очевидни са преди всичко административните различия между Източната и Западната

християнска Църква. На преден план изпква колизията между двете църкви по йерархическото устройство на Тялото Божие. Константинополската патриаршия категорично отстоявала завещаните от Христос начала на съборно управление, а римската курия издигала, утвърждавала и отстоявала едноличния папски абсолютизъм.

Догматично-обредните противоречия на двете църкви също оставали и все повече се засилвали. Към средата на XI в. отново пламнал спорът за „произхода на Светия Дух“, т. нар. *Filioque*: за изхождането на Дух Свети „и от Сина“ – учение, прието и наложено от Рим, което недопустимо противоречи на догматическия Никео-Цариградски символ на вярата, недвусмислено утвърждаващ, че Дух Светий изхожда от Отца. Спорело се и за „квасения“ и „неквасения“ хляб при участието, за това дали трябва да се женят свещениците, или не.

Като се прибавят и различията на двете църкви във взаимоотношенията им с държавата, противоречията се наслагвали и все повече ескалирали, разривът между тях бил логичен и неминуем.

През 1054 г., когато византийски василевс бил Константин IX Мономах, се осъществило отдавна назрялото събитие – разделянето на църквите. Сблъсъкът между папа Лъв IX и патриарх Михаил Керуларий ескалирал в драматичен завършек на 16 юли 1054 г., когато в Константинопол пристигнали папски легати начело с кардинал Хумберт и поставили в олтар на катедралния храм „Света София“ папска була, с която папата анатемосвал патриарха. Новият Рим (Константинопол) реагирал. Константин IX Мономах свикал църковен събор, който пък анатемосал папа Лъв IX. Оттук насетне различията между двете църкви (Източната и Западната) дотолкова се разширили, че през XV в., когато източноправославните християни изпаднали под политическото господство на турците, пак не приели църковното върховенство на западнохристиянския папа.

Несъмнено разривът е бил пълен – разрив между две религии, две държавно-политически системи и между две коренно различни култури. Въпреки че началото било едно.

Физици гостуваха на „Сцена на науката“

На 15 ноември 2014 година в залата на Регионалната библиотека „Захарий Княжежи“ – Стара Загора, се проведе „Сцена на науката“. Инициативата е по идея на Община Стара Загора и бе организирана от извънучилищните звена за учениците от училищата в Града на липите. Участниците предложиха среща с химията, физиката, астрономията, биологията и географията по един различен и нестандартен начин. Аудиторията видя ефективни демонстрации, любопитни рекорди и научи малко известни факти от света на науките.

Специални гости бяха представителите на Физическия факултет на Пловдивския университет, начело с проф. д.ф.н. Тинко Ефтимов. Групата,

Деца от публиката с готовност се включиха в някои от експериментите

в която влизаха още физикът демонстратор Георги Иванов и четирима студенти от специалността „Инженерна физика и комуникации“, представи редица интересни опити от

различни дялове на физиката, които предизвикаха интереса на младите зрители. Паралелно с физичните демонстрации вървеше и презентация за Университета.

Поканата към нашите колеги беше отправена от Община Стара Загора, след като на националната конференция по физика, състояла се преди месец в града, те отново направиха силно впечатление със своите демонстрации, които тогава се проведоха на открито. Колегите физици имат покани за гостуване и в други градове, по време на които ще популяризират възможностите, които предлага ПУ на бъдещите кандидат-студенти.

Проф. Ефтимов има идея в Пловдив да се изгради постоянен център за физични демонстрации, където децата да могат да се докоснат до тайните на науката.

„Пловдивски университет“

Академичното предприемачество в ПУ

Мими ВАСИЛЕВА, София СТЕФАНОВА

На 29 октомври 2014 г. в зала „Компас“ на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ се проведе научноизследователската конференция на тема „Дейности в подкрепа на академичното предприемачество (с иновативни разработки от ПУ, представени от техните автори)“¹.

Основната цел на организаторите (Офис за технологичен трансфер към Пловдивския университет, www.tto.uni-plovdiv.net) бе да се избегне традиционният формат на научния семинар, в който се поставя акцент върху теоретичните разработки и идеи. Участниците в конференцията – предприемачи, експерти, изследователи от ПУ, много бързо намериха общ език и свободно обсъждаха възможностите и бариерите пред академичното предприемачество. От позициите на

своя опит и усилия.

Конференцията бе открита от проф. д-р Невена Милева, заместник-ректор по научноизследователската и проектната дейност и по международното сътрудничество в ПУ „Паисий Хилендарски“. Тя приветства гостите и участниците в конференцията и като изрази личното си удовлетворение от организирането на събитието, направи кратка равностметка на извършеното в ПУ в областта на иновациите и създаването на инфраструктурата на академичното предприемачество.

Конференцията се проведе в две отделни сесии. Първата сесия представи конкретна информация в областта на финансирането и интелектуалната собственост в иновациите, а втората беше посветена на представяне на разработки на учени и студенти от Универ-

ситета, подкрепени от Офиса за технологичен трансфер по споменатия по-горе проект.

В първата сесия презентация направи Тодор Брешков, управляващ съдружник на един от големите фондове за рискови инвестиции в България LANCHub². Лекцията му предизвика особен интерес сред участниците – известно е, че все още у нас липсва целенасочена подкрепа на иновациите от страна на класическите финансови институции и държавните организации. Рисково кредитиране и предприемачество са механизмите, които бележат успехите на новите предприемачи, на иновативните фирми, на успешните модели за икономически просперитет.

Във връзка с това съвсем логична и целесъобразна, с практическа насоченост бе презентацията и на патентния специалист инж. Иван Иванов – „Практически проблеми при защита на обекти на интелектуалната собственост, създавани в университетска среда“ (www.ipconsulting.eu/bg/). Инж. Иванов е европейски патентен представител, европейски представител по марки и дизайн (IPConsulting Ltd) и

координатор на Националния иновационен портал за интелектуална собственост (www.IPBulgaria.bg).

Споделяйки своя експертен опит и като консултант към ОТП при ПУ, г-н Иванов акцентира върху проблематиката, свързана със защитата на авторски права на изобретатели и авторските екипи. Като най-сериозни недостатъци в тази област бяха идентифицирани липсата на академични политики и адекватни усилия за защита на авторските права от страна на самите академични институции в страната. Бяха представени множество примери как портфолиото от научни разработки и патенти на един университет заедно с успешната им реализация на пазара могат да се превърнат в актив и ценен ресурс за всяка една академична институция. Имиджът на университета заедно с установените традиции и иновативната среда са част от богатството за всеки ВУЗ. Затова и подкрепата на научноизследователските разработки на учени и студенти е важен елемент от политиката и дейността на университета.

¹ Конференцията завършва 4-тата панелна сесия, посветена на иновативното академично предприемачество, и е част от проект №BG161PO003-1.2.02-0042-C0001 „Изграждане на капацитет за трансфер на технологии в ПУ „Паисий Хилендарски“, финансиран от ОП „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика 2007 – 2013 г.“.

² За повече информация моля, вижте следния сайт: www.launchub.com

През 1892 г. британският учен Джон Стрџ, по-известен като лорд Рейли, се занимавал с една от тези еднообразни и не твърде увлекателни работи, без които не може да съществува експерименталната наука. Той изследвал оптичните и химическите свойства на атмосферата, поставяйки си за цел да измери масата на литър азот с точност, която преди него никой не бил постигал.

Резултатите от тези изследвания обаче били парадоксални. Масата на литър азот, получен по метода на отделяне от въздуха на всички други известни тогава вещества, и масата на литър азот, получен посредством химическа реакция (пропускане на амоняк над нагрят до червено мед), се оказвали различни. Получавало се така, че азотът от въздуха е с 0,5% по тежък от азота, получен по химически път. Тази разлика не давала мира на Рейли. След като се убедил, че никакви грешки не са допуснати при експеримента, Рейли публикувал в списание *Nature* писмо, в което питал може ли някой да обясни при-

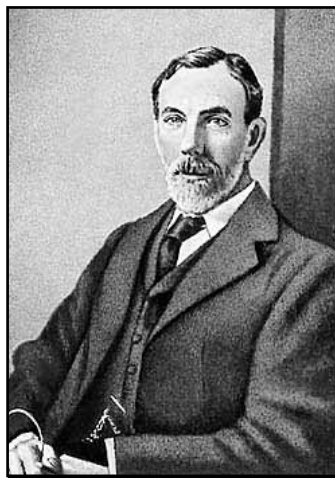
Откриването на аргона

Лорд Рейли

чината за тази разлика.

Сър Уилям Рамзи, който по това време работел в Университетския колеж в Лондон, отговорил на това писмо на Рейли. Рамзи предположил, че в атмосферата може да има неоткрит още газ, а за отделянето му предложил да се използва ново оборудване. Провели експеримент, при който обогатен

Уилям Рамзи

с кислород въздух, смесен с вода, се подлагал на въздействието на електрически разряд, което предизвиквало съединение между атмосферния азот и кислорода и разтваряне на образуваните азотни оксиди във вода. Към края на експеримента, след като всичкият азот и кислород от въздуха били изчерпани, в съда все още остава-

ли малко газови мехурчета.

Когато през този газ пропуснали електрическа искра и го подложили на спектроскопия, учените видели неизвестни преди това спектрални линии. Това означавало, че бил открит нов елемент. Рейли и Рамзи публикували своите резултати през 1894 г., наименувайки новия газ „аргон“, от гръцки „ленив“, „безразличен“. През 1904 г. и двамата получили за своята работа Нобелова награда, която не била разделена, както е прието днес, а всеки получил наградата в своята област – Рейли по физика, Рамзи – по химия.

Тук имало място за своеобразен конфликт, защото по това време много учени смятали, че „владят“ отделните изследователски области, а не било ясно дали Рейли е давал разрешение на Рамзи да работи върху този проблем. За щастие двамата учени се оказали достатъчно мъдри, за да осъзнаят предимствата на общата работа, и съвместно публикували резултатите от нея, изключвайки неприятната борба за първенство.

Академичното предприемачество в ПУ

➔ От стр. 26

Последната презентация в рамките на първата сесия беше на тема „Регионална система в подкрепа на иновационното и младежкото предприемачество в Русия (по примера на Томска област)“, представена от д-р Виталий Кашпур, ръководител на катедра „Социология“ в Държавния университет в град Томск, Русия.

Втората сесия впечатли с представените разработки на студенти, докторанти и учени от Пловдивския университет, финансирани от Офиса за технологичен трансфер при ПУ по настоящия проект. Заслужени адмирации получи ха Денислав Лефтеров (Сайт за деца с дислексия – <http://www.sopbg.org>), Ваня Плачкова (Моделирание на поляриметър, анализиращ компоненти и уреди както на сензориката, така и на оптичните комуникации), доц. Кирил Коликов, проф. Димо Христовоз и екип (Баричентричен метод и седиментометри), Петър Петров (Моделирание на тейпъри и дългопериодични решетки), гл. ас. д-р Славя Петрова (Биомониторинг на атмосферното замърсяване в урбанизирани екосистеми), проф. Тинко Ефтимов и доц. Георги Дянков (Оптичен сензор за измерване на силни токове), Ваня Плачкова (Модулен механичен демон-

страционен комплект), д-р Атанас Терзийски (Енергоефективна система за поддържане на актуален архив), Стоян Тенев (Непрекъсваемо токозахранване до 6 кВч), Ваня Плачкова и Петър Петров (Установка за моделиране, симулиране и измерване на оптични (комуникационни) системи с поляризационно зависими загуби (ППЗ) и поляризационно зависимо усилване (ПЗУ), доц. Георги Дянков и Веселин Владев (Устройство за стерилизация на бутилки и капачки с ултравиолетови светоизлъчвателни диоди).

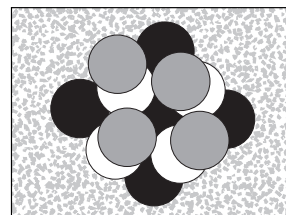
Конференцията завърши с кратко обобщение на най-честите пропуски в маркетинга на научни разработки, подготвено от ас. Мими Василева.

Съзнавайки нуждата от системна и всеотдайна подкрепа в областта на иновациите, всички участници във форума отдадоха дължимото на организаторите и ръководството на ПУ за усилията в тази посока. И с напомнянето, че вратите на Офиса за технологичен трансфер към Пловдивския университет са отворени за всички студенти, учени и докторанти, които имат желание да реализират своите идеи...

Благодарим и на всички колеги, които подкрепят усилията ни, за доверието и сътрудничеството!

ЗАДАЧИ. ПЛОВДИВСКИ

1. Жетони. Жасмина има бели, сиви и черни жетони. От всеки вид те са еднакъв брой. На фигурата се виждат тези от тях, които е поставила на масата. Останалите са в нейния джоб и те са 5 на брой. Колко бели жетона има в джоба на Жасмина?

2. В седемте квадратчета трябва да се впишат цифрите 0, 1, 2, 3, 4, 5 и 6. Коя цифра трябва да се впише в сивото квадратче, за да бъде събирането вярно?

$$\begin{array}{r} \square \square \\ + \square \square \\ \hline \square \square \square \end{array}$$

Отговори на задачите от миналия брой

1. Първият абонаментен план.
2. 6.

Подготвил:
доц. д-р Георги КОСТАДИНОВ

Опит за формален анализ* (каквото и да значи това)

Детска сутра

Не мога високо
Не искам дълбоко
Зная – далече
Отивам си вече.

Безкрайно протича
Вечно отича
Постоянно остава
Неизменна забрава.

Антон Боев

Така, както са ме учили моите преподаватели, аз подходах научно, анализирайки тази случайно попаднала ми творба. Няма обаче да се спирам на звено, ядро и други характерни елементи от методиката.

Прави впечатление, че първият куплет третира пространството, без обаче да са строго диференцирани основните характеристики: височина, дължина и широчина, както ги познават децата. (Тук говорим изключително и само за триизмерното пространство.) Да, височината единствено категорично е упомената, но за другите можем само да гадаем. Топосите високо, дълбоко и далече по-скоро кореспондират с Декартовата координатна система, с което можем снизходително да приемем претенцията за пространствена намеса.

Относно твърдението „не мога“ основателен е въпросът: авторът опитвал ли е изобщо? Ако е опитвал сам и не се е справил, защо не опита с друг, който е доказал, че може (висококвалифициран и дипломиран инструктор), след което да опита отново и чак тогава, ако не успее, може да използва множествено число „не можем високо“, което според мен не вреди особено на стиха, но вероятно го задължава да продължи в множествено число. Същност не го задължава, защото за високото понякога се използва помощ, а за дълбокото вероятно може и сам. (Освен ако не иска да завлече и друг/други.)

Тук е редно да зададем въпроса – защо авторът не иска дълбоко? След дълги размисления стигнах до един от възможните отговори – безспорното

достойнство на това стихотворение е ентропията. На практика всичко може да се разгледа като една термодинамична система. Ентропията отчита качествено различие между насочено и хаотично движение на гравитните частици в една такава система. При автора имаме насоченост – (високо – дълбоко). Има и елементи от хаоса – (остава – забрава). Но къде е гравитното? Това ми помогна да разбера шикалкавения на А. Боев. Антипод на високото е ниското, но не, виждате ли, той е избрал дълбоко, вероятно заради римата. Ако бе

озаглавил стихотворението си „Еверест“, тогава всичко би било ясно, просто и дидактично.

В желанието си да блесне с ерудираност, което му изиграва, разбира се, лоша шега, авторът е озаглавил творбата си „Детска сутра“. Всички знаем, че сутрата е своеобразен афоризъм, нещо непознато и нетипично за децата. Не че няма детски афоризми, но те са подчинени на една специфична детска логика и именно нашият опит и логика ги превръщат в афоризми. Същност буквалният превод на сутра от санскритски е конец, въже, на което се крепи, държи цялото. А забележете, при Боев не само не се държи, то просто се разпада.

„Зная – далече“. Ами знание то е сложен, бавен, мъчителен, методичен, ако щете – академичен процес. Как е възможно с „не мога“ и „не искам“ да стигнем до зная? Гешефтарско, евтино, нагло и пошло според мен. Как можем да проверим какво точно и доколко знае? Има ли изградена методика за оценка на „това“ знание? Същност има и знание „свише“, но то носи странен метафизичен привкус. Когато стигне далечето ли, ще знае? Оставаме с

„Поезия на нищожеството и безсилието – тържеството на бездарността и посредствеността“

Ф. М. Достоевски

впечатлението за някаква манипулация, един вид опит за профанизиране на знанието. Дали не става въпрос по-скоро за някаква своеобразна интуиция, която А. Боев смело и безотговорно се опитва да ни представи като знание. Тук нека разграничим – знанието е изцяло волеви процес, докато за интуицията това не се отнася. Как може този безволеви, апатичен автор да ни внушава

идеите си за някакво си там имагинерно знание. Забелязвате ли как започваме да се въртим в омагьосания кръг на Боев? С риск да бъда упрекнат в тесногърдие и схоластизъм, смея да твърдя, че знанието е линейно, а не кръгово. С неохота бих признал, че съществуват, видите ли, там

някакви съвременни, модерни теории, но аз съм склонен да защитавам класическата представа за знанието. И колко далече? Вероятно колкото е разстоянието от Еверест до Марианската падина. Изобщо изключително дразнещи са тези отстояния високо – дълбоко – далече, без да са упоменати дори приблизителни координати. Да налагаме някакви си наши мерни единици съобразно със състоянието, в което се намираме, когато възприемаме произведението (на една ръка разстояние / или / на другия край на света?).

Но изчакайте, безобразието идва сега с апостолското – „отивам си вече“. Смильът на стиха носи отпечатъка и се стреми да ни внуши нещо за добре свършена работа или поне за изпълнена задача. А дотук – нищо! (Не може, не иска, въпроса за знанието го разгледахме по-горе.)

Вторият куплет сякаш претенциозно се „заиграва“ с времето. Разглеждайки и опитвайки се да обяснят безкрайното и вечното, много сериозни автори са осигурявали прехрана за себе си и своите семейства – вижте например „Краят на вечността“ от Айзък Азимов, където за финал имаме блястящата фраза: „Краят на вечността е началото на безкрайността“. Гениално, нали?

Пловдивският университет има сериозни учени, които

също разбират от времето. Ще се позова на доцент Илия Макрелов, който обръща внимание на времето, но го прави само поръчково, не му идва отвътре да се посвети изцяло, истински. Неслучайно го споменавам. Ако времето има пол, само доц. Макрелов може да го разкрие. Начинът му на научни разсъждения е уникален. Виждам го като един демуург, който на въпроса: „Има ли времето пол?“, след като със средния пръст на дясната си ръка намести рамката на очилата си (секундата, която му е нужна), би отговорил вероятно приблизително следното: „Знаете ли как се ражда времето? Времето се ражда от черните дупки, които приличат на ...“, докато не разкрие пред тръпнешката аудитория пола на времето. Има и още един – доцент Николай Нейчев, който единствен знае нещо сигурно за времето, след като може да печели от него. Но като отявлен ортодоксален християнин не носи нищо от спечеленото в дома си, а го споделя.

След казаното дотук как може А. Боев тъй лековато, да не кажа простовато, да свързва времето с „протича“ и „отича“. Тази лексика по-скоро е присъща на водопроводчик, но за да не слизам на нивото на автора, бих употребил термина хидроспециалист.

Справедливо е все пак да отбележим, че цялата безнадеждност, меланхолия, мрак и отчаяние, които струят от стихотворението, ни води към такива значими творби като „Адажиото“ на Албинио, „Меланхолията“ на Дюрер, „Мислителят“ на Роден. Те са значими, гениални, съдбовни за цялото човечество. (Малко плоско и изтъркано, да не кажа клише, защото „цялото човечество“ обхваща и Азербайджан, Афганистан, Антигуа, Бангладеш, Белиз, Ботсуана, Буркина Фасо, Бурунди със столицата си Бужумбура и т.н.)

Правя го само и единствено, за да окуража автора, независимо, че за него безсъмнено ще остане последният стих от втория куплет – „Неизменна забрава“. Колко пророческо!

Жалко за Антон Боев и неговата „Детска сутра“, наистина жалко!

Бойчо АНТОВ

* Поздравяваме колежата Антон Боев, който се дипломира през тази година. Честито!

Той написа и първото си стихотворение. Тази изключително витална творба беше подложена на дисекция от нашия литературен наблюдател Бойчо Антов.